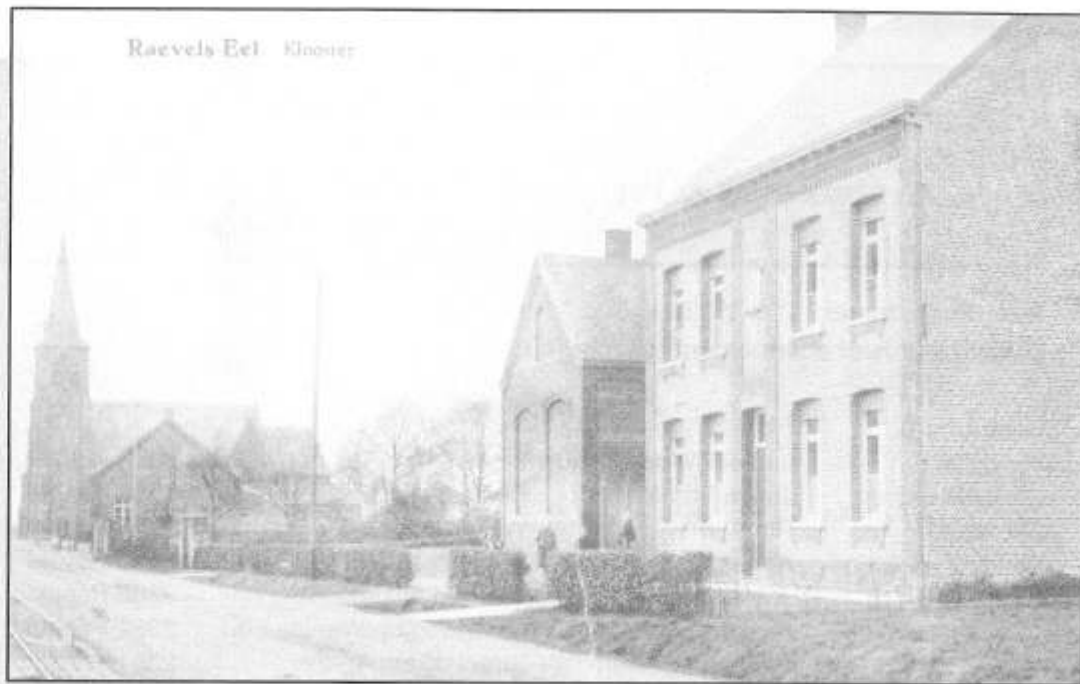

De Drie Goddelijke Deugden

Tijdschrift van de heemkundekring Nicolaüs Poppelius

Jaargang 6, nr. 24: juni 2002

Raevens Eel Klooster

Een bekend gezicht voor al wie school heeft gelopen in Ravens-Eel: de meisjesschool en het klooster. Onlangs werden de gebouwen van de vroegere meisjesschool en de voormalige kloostergebouwen grondig gerenoveerd. Ik zeg wel degelijk 'vroegere' meisjesschool, want op 1 september 1975 werd de jongensschool opgeheven en ontstond er een gemengde school. In een eerste stadium bestond de school uit een klooster en twee klaslokalen, opgetrokken in de nabijheid van een toen al bestaande bewaar-klas. De gebouwen werden opgeleverd door aannemer A. Ooms uit Weelde in 1926. In 1950 werd begonnen met de bouw van nog eens twee klaslokalen en niet veel later, in 1953, werd de refter van het klooster ook ingericht als klaslokaal. In 1959 nam de gemeente de meisjesschool aan. De school en het klooster werden lange tijd bemand (of is het bevrouwd?) door de Zusters Annonciaden van Huldenberg, die eveneens in Ravens-Centrum actief waren. Achtereenvolgens waren zuster Alexandrine (Joanna de Deken), Seraphia (Th. Van Dijck), Alacantara (De Ron), Ursula (Maria Vermaelen), Monulpha (A. Adriaenssens) en Honorea (P. Naulaerts) bestuurster van de meisjesschool. Toen zuster Honorea op 27 juli 1971 vrij onverwacht overleed na een operatie, kwam het bestuur in handen van een lekenbestuurster, nl. Gonza Van Dun. Niet veel later, in 1973, verlieten ook de laatste twee zusters de parochie. (Bron: Ravens in Lief en Leed, VIII. Onderwijs, M. Vermeeren & C. Verbeek)

In dit nummer:

1. Bestrafing door de eeuwen heen	blz. 99
2. Misslaghe te Ravens	blz. 105
3. Het Draaiend lied	blz. 108
4. Nieuws uit ons archief (2)	blz. 111
5. Hulshout van Toen	blz. 116
6. Het dagboek van Adriaan Kolen	blz. 120

Nicolaüs Poppelius

Heemkundekring van Ravels, Weelde en Poppel

Torenstraat 12, 2381 Weelde

Rekeningnummer: 733-3522204-67

Lidgeld inclusief abonnement tijdschrift: € 16

Bestuur:

Voorzitter:	Laurent Woestenburg	Beatrijs Van Nazarethlaan 2	2382 Poppel	014/65.69.93
Ondervoorzitter:	Johan Van Steen	Berkenlaan 22	2380 Ravels	0474/83.72.30
Secretaris:	Ria Verheyen	Welvaartstraat 14	2300 Turnhout	014/42.18.39
Penningmeester:	Agnes Luyten	Berkenlaan 91	2380 Ravels	014/65.83.46
Leden:	Jos Nooyens	Overbroek 15B	2382 Poppel	014/65.86.36
	Frans Slegers	Steenweg op Weelde 60	2382 Poppel	014/65.57.51
	Paul Van Baelen	Straatakkers 4	2381 Weelde	014/65.73.15
	Peter Van Baelen	Weeldestraat 35	2381 Weelde	014/65.51.61
	Leo Van Den Berk	Mierdsedijk 111	2382 Poppel	014/65.69.54
	Adriaan Van Gils	Weteringstraat 37/2	2380 Ravels	014/65.52.58
	Marc Van Gorp	Grote Baan 97	2380 Ravels	014/65.69.05
	Magda Vloemans	Turnhoutseweg 2	2381 Weelde	014/65.51.56

Redactie:

Redactieadres:	Johan Van Steen	Berkenlaan 22	2380 Ravels	0474/83.72.30
Leden:	Bert Bogaert	Antwerpsestnwg. 78 bus 43	2300 Turnhout	
	Jos Nooyens	Overbroek 15B	2382 Poppel	014/65.86.36
	Paul Van Baelen	Straatakkers 4	2381 Weelde	014/65.73.15
	Laurent Woestenburg	Beatrijs Van Nazarethlaan 2	2382 Poppel	014/65.69.93

Teksten of ideeën voor teksten dienen binnengebracht te worden bij Johan Van Steen, Berkenlaan 22, 2380 Ravels (johan@vansteen.net) of bij één van de andere redactie- of bestuursleden!

Voorradige publicaties:

De Drie Goddelijke deugden jaargang 1 t/m 5	€ 14/jaargang
De Drie van het Noorden	€ 5
Verjaardagskalender	€ 6
Videoband 'Leven in Weelde'	€ 18,5

Agenda:

30 juni 2002	14-17u	museum open
07 juli 2002		fietstocht
28 juli 2002	14-17u	museum open
25 augustus 2002	14-17u	museum open
01 september 2002		uitstap

Archief:

Ons archief kan enkel geraadpleegd worden op afspraak (Johan Van Steen, 0474/83.72.30) of tijdens de dagen waarop ons museum is geopend

Website:

<http://users.skynet.be/Ravels-Weelde-Poppel/>

Bestrafing door de tijden heen.

Op 19 november 2001 was heemkundige Hugo Driesen uit Merksem in onze kring te gast voor een lezing over de wijze waarop men in de loop der eeuwen misdadigers, tegenstanders, christenen (tijdens vervolgingen) en heksen bestrafte, mishandelde en/of ter dood bracht. Hij deed dit aan de hand van een honderdtal dia's waarop tekeningen, -foto's waren er in die tijd nog niet-, getoond werden met voorstellingen van de meest gruwelijke folterpartijen. Hoe luguber het onderwerp ook is, het was toentertijd de pure realiteit en verdient dus ook een plaatsje in ons tijdschrift.

Op onze vraag bezorgde de spreker ons een tekst die een overzicht biedt van de praktijken die er in de lange periode van de Romeinse tijd tot de Franse Revolutie heersten. Hier volgt zijn tekst, weliswaar na er een aantal aanpassingen in te hebben doorgevoerd.

Romeins recht

De vroege Romeinse wet, zoals die op de Twaalf Tafelen, was zeer streng maar werd in die tijd als eerlijk beschouwd. Tot de hoofdzonden behoorden laster, het loslaten van vee op de bloeiende oogstvelden, brandstichting, meened, moord en nachtlawaai. Vanuit ons standpunt gezien nogal een vreemde mengelmoes. Misdadigers werden gewoonlijk terechtgesteld door hen van de Tarpeiarots te werpen. Een vadermoordenaar werd in een

zak gestoken samen met een hond, een haan, een slang en een aap, en zo in de Tiber gegooid. Deze straf werd in de middeleeuwen ook nog toegepast. Een verrader werd met zijn nek tussen de delen van een gespleten stok vastgezet en doodgegeseld.

De Romeinse militaire wet was drastischer dan de burgerlijke wet. Een gestrafte werd ofwel verbannen ofwel gedwongen spitsroede te lopen tussen twee rijen van mannen gewapend met knuppels ofwel onthoofd. Officieren werden vrijgesteld. Een tribuun, die zijn post verliet in tijd van nood, werd achteraan een wagen gesleept tot hij dood was.

Christenen aan de schandpaal

Ook vrome lieden (martelaren, later heiligen) ondergingen het wrede lot van marteling en doodslag. Dat gebeurde o.a. door de Romeinen die de christenen vervolgden. Zo kennen wij onder andere de volgende terechtstellingen:

- Ignatius Theophorus van Antiochië (108): werd door de leeuwen ver-

fig.1. De vermaarde Romeinse generaal Regulus werd in een met scherpe nagels doorstoken ton gestopt, die van een berg af werd gerold

fig.2. Een steniging

scheurd.

- Eustachius(119): werd in een bronzen os levend verbrand.
- Symphorosa (125): werd aan het haar opgehangen.
- Primus (286): bij hem werd gesmolten lood in de mond gegoten.
- Cosmas (297): werd gestenigd, gekruisigd en met pijlen doorschoten.
- Cyriacus (303): werd aan een paal gebonden waarna men ziedende pek over zijn hoofd goot.

Middeleeuwen

Geestmeester.

Reeds in 1221 had de stad Antwerpen het recht

om misdadigers te berechten. De vervolging was de taak van de schout. In Antwerpen vervulde de schout de rol van openbare aanklager in de stad zelf, maar hij stond ook aan het hoofd van het vervolgingssysteem in het Kwartier van Antwerpen. Dit rechtsgebied waar Antwerpen dus toezicht hield, kwam overeen met de Noordelijke helft van de huidige provincie Antwerpen. De schout werd bijgestaan door een klerk die het verloop van het verhoor der verdachten optekende en een inventaris maakte van het bezit van de gevangenen. De schout had ook een steenwaarder of cipier in dienst.

De gevangenisstraf werd voor 1700 niet zoveel toegepast. In tegenstelling tot vandaag zaten de gevangenen opgesloten op eigen kosten. Dit betekent dat rijkere verdachten het eigenlijk niet zo slecht hadden.

fig.3. 16de eeuw: rechts staan drie personen:

- De "Uytroeper" met in de hand het vonnis
- De "Executeur" met de roede of het doornstokje: de Schout.
- De "Uytroeper" om het vonnis en de terechtstelling aan te kondigen.

fig.4. 16de eeuw: verdrinking in een wijnton op de Antwerpse burcht Het Steen(Bron: Martelaers-Spiegel der Doopsgesinde T. van Bracht)

Zij hadden een aparte kamer en hun eten werd door het plaatselijke logementshuis klaargemaakt. De arme gevangenen werden bijgestaan door de aalmoezenier en de H.-Geestmeester.

In de eigenlijke opsporing en vervolging van verdachten werd de schout bijgestaan door de kolfdragers. Zij kunnen het beste vergeleken worden met de huidige politie. Tijdens de middeleeuwen werden de zware misdaden in eerste instantie tussen de families van het slachtoffer en de dader beslecht. Bij moord, verkrachting en ontvoering had de familie van het slachtoffer recht op wraak en dus mocht zij diezelfde misdaad plegen bij de familie van de dader. Zo groeiden vetes tussen families die generaties lang aansleepten. Gedurende het feodale tijdvak bestonden er vier grootofficieren gehecht aan het hof van de hertogen van Brabant: de maarschalk, de seneschalk, de kamerling en de standaarddrager. Deze officies waren erfelijk. De heren van Rotselaar

waren de erfelijke seneschalken van Brabant.

In de 13de eeuw verloren deze ambten hun effectieve betekenis en werden het zuivere ambten. De hertog legde meer en meer aan op centralisatie van zijn staatsbeleid en trachtte in te grijpen in de justitie van de plaatselijke instanties. Eén van de functies met dit doel geschapen was dat van drossaard van Brabant. De drossaard van Brabant was geen erfelijke officier maar hij werd door de hertog benoemd om het ambt van seneschalk als hoofd der justitie uit te oefenen. De eerst gekende drossaard van

Brabant was Willem Pipenpoy in 1234. Zo was de drossaard van oudsher bevoegd over de vagebonden en landlopers, die onder geen bepaald plaatselijk gerechtshof ressorteerden. De drossaard behandelde ook vooral de grote misdaden zoals blijkt uit de rekeningen: doodslag, brandstichting en kerkdiefstal. De functie is te vergelijken met de souverain-baljuw in het graafschap Vlaanderen.

Langzamerhand verloor de drossaard zijn bevoegdheid van algemeen toezicht op de rechterlijke orde. Hij was tezelfdertijd politie-beambte en rechter. Als politie-beambte beschikte hij over een

fig.5. Een onthoofding

schare wapenknechten (een 20-tal). Zij moesten de openbare weg bewaken en misdadigers achtervolgen. De rechter strafte de misdadigers aan de hand van instructies en de plakkaatboeken. Sedert 1577 moest de drossaard bij het uitspreken van het vonnis bijgestaan worden door een rechtsgeleerde. Door Karel de Stoute werd het ambt van provoost-generaal in het leven geroepen. Deze persoon oefende politietoezicht uit en mocht strafrechtelijk ingrijpen in al de staten van de hertog.

De Vierschaar

Het openen van de zittingen gebeurde als volgt. Een gezworen gerechtsdienaar of kolfdraager moest, telkens de vierschaar bijeenkwam, eerst met de hoorn rondgaan en aan al de poorten en kruispunten van de burcht op de hoorn blazen waarna hij openbaar moest afroepen dat de vierschaar bijeenkwam. Iedereen mocht die zitting bijwonen. De bedoeling was om fraude te voorkomen en dat moest ook volgens de plakaten. Daarna trokken de schout en de rechters van het stadhuis naar de vierschaar. Ze werden plechtig voorafgegaan door de korte roeden, dienaars van de wethouders.

De hoge vierschaar had de macht te oordelen over "lijf en lid". Dat wil zeggen over de doodstraf en het verlies of blijvende verminking van lichaamsdelen. De lage vierschaar behandelde delicten en de opgelegde straffen of boetes, de ondervraging op de pijnbank en de uitvoering van het vaak wrede dood- of verminkingsvonnis een dag na de uitspraak met de onmogelijkheid ertegen in beroep te gaan. Zo verliep de vierschaar in het openbaar: de schout met de wethouders, schepenen en de binnenburgemeester als voorzitter en rechter.

Het laatste plakkaat van Karel V werd "bloedplakkaat" genoemd. Het zou in 1574 nogmaals bekrachtigd worden. Kettters werden in het geheim verdrinken op het Steen in grote tonnen water of ze werden in de Schelde geworpen. Onder Alva werden ze in het openbaar verbrand zonder voorafgaande wurging en met een ijzeren klem in de mond om gezangen en uitroepen te voorkomen.

Voor de vierschaar trad de schout of onderschout van de hertog van Brabant op als een soort procureur in de huidige betekenis van het woord. De schout was ook de ontvanger van de boetes en moest erop toezien dat het vonnis werd uitgevoerd.

Een uittreksel uit de schoutsrekeningen van Turnhout.

Vuytgheven
1587

Ierst zoe heeft de voirsijde schouteth. In stricter gevanckenisse doen stellen Claes Weger vagebonde ende quaet beleyerene geboren vuyt Westvlaenderen zoe hij seyde ende heeft inder vroenten (opgesloten) geseten van den XIII octobris anno LXVII totter XXII dach decembres anno voirsijde ghedaghende tsaemen LXXI daeghen elck dach voir sijnen costen betaelt twee stuivers.

Item den XXII decembris als den voorsijde. Claes Wegervoet metten sweerde is gejustissieert ende gecorrigeert hebben daeromme ontboeden alle voesters ende dieners resorterende onder het schoutetschap van Turnhout om die selve justicie te assisteren ende het 'radt' te helpen oprechten soe dat naerder onder costuymen gewoonlijk is te geschieden daerom elcken dieneer soe hier naer met naeme ende toenaeme gespecissiceert staen gegeven eenen maeltyt voer welcken maeltyt metten biere hebbe betaelt ende syn in getaele alzone hier naer volght

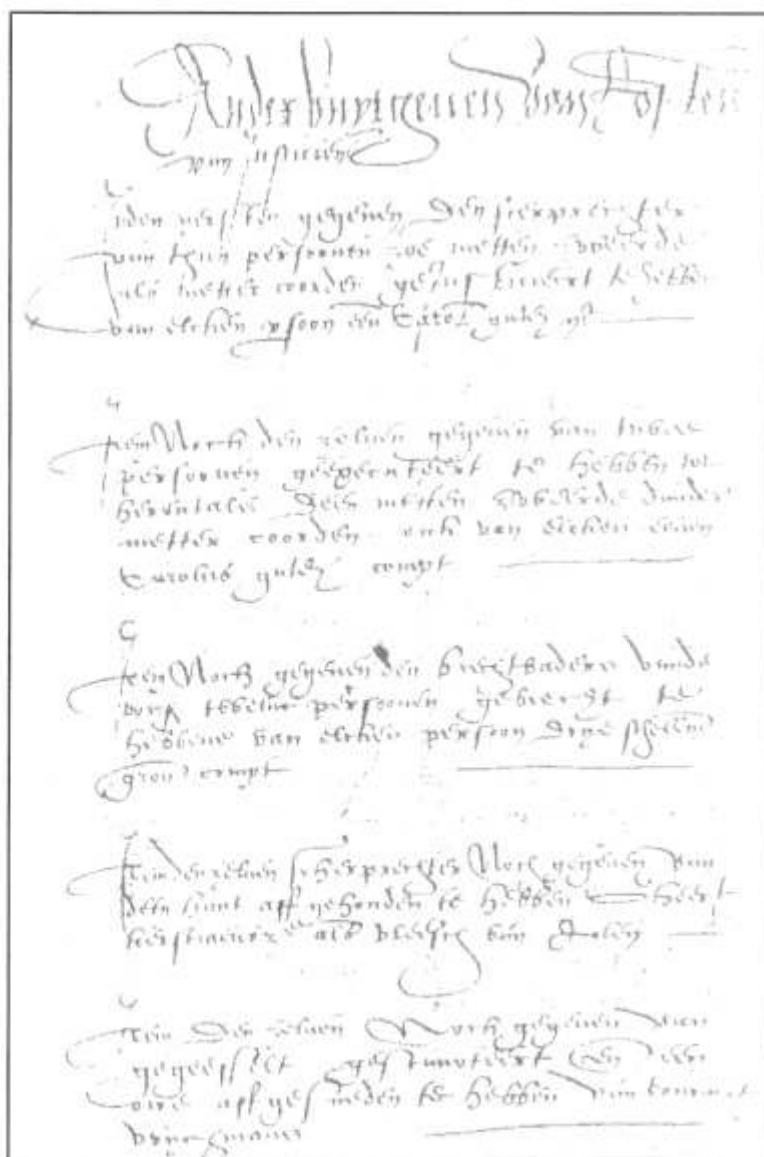
*Adriaen Willims vorstere tot Arendonk
Den vorstere tot Poppel
Den vorstere van Ghierle
Den vorstere van Baerle onder den Hertog
Den vorstere van d'Wilde(Weelde)
Den vorstere tot Mercxplass
Symon Dergent vorstere van Turnhout
Hendrick vanden Hemel
Cornelis Wagemans
Peeter Bertels
Den Scherprechtere*

Bron: A.R.A. Fonds Rekenkamer nr.12988

De beul

De archieven van de rekenkamer vermelden niet de naam van de 'scherprechter' maar wel alle kosten van de tortuur tot het executeren, o.a. de werktuigen van de beul, zijn knecht, de biechtvader en zelfs bij verbranding het stro. Daarna moest het lijk naar het galgenveld vervoerd worden en ter 'pronk' opgesteld staan buiten de muren der stad als afschrikking. Het beroep van beul ging van vader op zoon verder. Zelf werden ze ook terechtgesteld als zij een veroordeelde niet direct konden onthoofden. In de literatuur zijn er enkele gevallen vermeld.

fig.6. Een voorbeeld uit de schoutsrekeningen van Antwerpen betreffende executies en bestraffingen uitgevoerd.

Transcriptie:

Inden eerste gegeven den scherprechter van tien personen zoe metten zweerde als metter coorden gejusticieert te hebben van elcken persoon een carolus gulden.

Item noch den zelven gegeven van twee personen geexecuteert te hebben tot Herent als deen metten zweerde dander metter coorden oiek van elcken eenen carolus gulden.

Item noch gegeven den biechtvader van devoirsijnde twelve personen gebiecht te hebben van elcken eenen personen drij schellingen.

Item den selven scherprechter noch gegeven van een hant aff gehouden te hebben Gheet Kerstiaensen 3 stuivers.

Item den selven noch gegeven van geestesel gescavoteerd en een oire (oor) affgesneden te hebben van Tomaert Wijckmans 5 stuivers.

(Bron: A.R.A rekenkamer nr. 12906, schoutrekening van Antwerpen, jaar 1557)

Zelfs zelfmoord werd bestraft!

Alhoewel niet opgenomen in Hugo Driesen zijn artikel, vonden wij het toch informatief genoeg om het volgende stukje toe te voegen aangezien het om een inwoner van Ravels ging.

We weten uit het recent verleden dat zelfmoordenaars niet in gewijde grond mochten begraven worden. Verder terug in de tijd mochten zelfmoordenaars niet eens begraven worden! Zij werden in een 'mik' gehangen. Dit lot was onder andere de krankzinnige Clase Cnaeps uit Ravels in 1479 beschoren. Zijn lijk werd, nadat hij zelfmoord had gepleegd, te Turnhout nabij de galg in een mik gehangen. Al zijn goederen werden in beslag genomen en verdeeld tussen de schout en de weduwe en kinderen van Clase Cnaeps. (Bron: Elks deel op 't laatste is het graf, H. De Kok & E. Wauters, Turnhout 1990)

Ook kwaadsprekerij werd bestraft.

Kwaadsprekerij werd bestraft met een kaakstraf. De kwaadspreeksters moesten hun handen en hoofd door de gaten van deze plank steken en moesten zo enkele uren blijven staan. Deze kaakstraf werd meestal uitgevoerd tijdens de marktdagen.

Bron: Foltermuseum Rudenheim.

fig.8. Twee gestrafte kwaadspreeksters

Wij hielden er geijkte uitdrukkingen aan over

1.Iemand de duimschroeven aanleggen

Soms werd de duimschroef aangelegd, eerst rechts, dan links

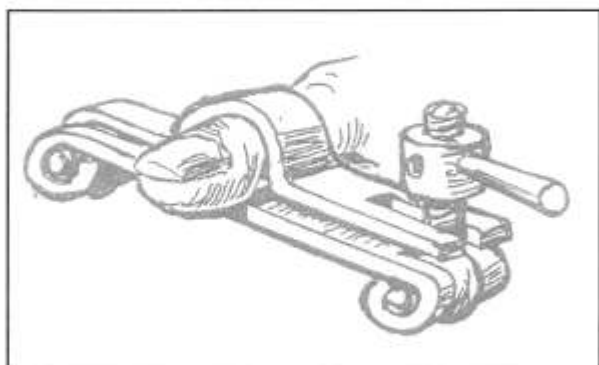

fig.9. De duimschroef

2.Iemand aan de kaak stellen.

Voor lichte vergrijpen werd men 'aen de kake' gesteld, dat heet te kijk gesteld aan de schandpaal, al dan niet gepaard gaande met een gese

fig.10. Een gestrafte in de schandpaal

SIGNALEMENT

VAN sekere perfoone zig noemende *Jan Louis Prudomme*, kort dick ende gestuyckt van lighaem, sprekende de Vlaemsche en de Fransche Tael, swart en effen van wezen, swart van hair en wynbrauwen, draegende zyn hair in eenen queue gewonden met een swart slecht lint, draegende eene goede blauwe laekene Casaecke en Veste, ook somwylen eene witte Fusteyne Veste en Brouck, dickwils eene duystere bruyne Brouck, witte blauwe ofte swarte kousen, kleine staele Gespen, eenen getrousfierden Hiet ende somwylen eenen ronden, somtyds met eene harre ende Peerdt, zynde een Cort-sleert, hoog vyf voeten, met eene witte plecke boven den Neus, ende het aghter-slinker-been wit tot den halven.

Ende van eene Negresse, zeer kleyn van posteur, draegende eene Catoene Jacke en Rock, roode giont met witte ende groene Bloemen.

Voorts van een andere Vrouws-perzoon, zynde van zeer groote taillie, oud op het zigt 40 Jaeren, mager ende fleck van aenzigt, het hair ende wynbrauwen hoog bruyn, swarte oogen, het wezen donker ende bruyn, gekleed met eene jakke ende Rok van blauw Catoen, eenen Rooden Voorfschoot, ende eene ronde platte Strop-mutze, sprekende de Vlaemsche en Fransche Taelen.

fig.11. 18de eeuw: signalementen van enkele gezochte personen (Bron: A.R.A Fonds Drossaard van Brabant nr. 43)

ling. De beklaagde werd ook bespot en letterlijk met alles bekogeld.

(Illustraties en tekst: Jan Creusen 1995)

Hugo Driesen

Misslage te Raevens

Velen zullen dit nog niet weten maar sedert enkele maanden is onze heemkundige kring bezig met het bewerken van de burgelijke stand van onze drie dorpen. En dat was nodig! Vlak na de uitgave van de boeken 'De Bevolking van Weelde 1340-1880' en 'De Bevolking van Ravens 1340-1880' werden we met een serieus

probleem geconfronteerd: we konden veel vragen van beginnende stamboomonderzoekers niet beantwoorden omdat wij geen gegevens hadden uit de burgelijke stand waardoor wij niet de link konden leggen tussen het heden en bijvoorbeeld de doop-, trouw- en begraafboeken (de zgn. parochieregisters) die we gepubliceerd

hadden in onze boeken. We hadden wel wat gegevens beschikbaar uit de Burgelijke Stand, maar het betrof hier enkel de huwelijken en dan nog maar tot 1880. Onze kring heeft toen een brief gericht aan het gemeentebestuur om de gegevens uit de Burgelijk Stand te mogen bewerken.....en dat mocht!

Sinds we die toestemming op zak hebben, ben ik zowat stamgast geworden bij de loketten van onze burgelijke stand. Ondertussen zijn we al ver gevorderd met het klapperen van de Burgelijke Stand: Poppel en Ravels zijn volledig gedaan. Nou ja, volledig: dit wil zeggen tot zover we inzage kregen in die registers, want er bestaat ook nog zoiets als 'de Wet op de Privacy', die onder andere bepaalt dat gegevens uit de Burgelijke Stand pas na 100 jaar vrij mogen ingezien worden. Desalniettemin heeft de heemkundekring nu de beschikking over de gegevens uit de Burgelijke Stand van Ravels en Poppel van de start van de Burgelijke Stand in onze gemeenten tot 1900. Aan Weelde ben ik nog volop aan het werken en ik hoop ook die verwerkt te hebben voor dat dit artikel verschijnt.

Verscheidene koppen koffie waren er nodig om me doorheen deze klus te helpen maar soms had ik helemaal geen koffie nodig om mijn ogen open te houden. Soms trok ik gewoon mijn ogen open van verbazing. Hieronder twee voorbeelden van enkele opmerkelijke aktes uit de Ravelse burgelijke stand.

Toen Jacoba Vermeulen in 1868 voor de tweede maal wilde huwen voor de ambtenaar van de burgelijke stand van de stad Turnhout, bleek dat ze volgens de burgelijke stand van Ravels niet Jacoba heette maar Jacob en ook dat ze een zoon zou zijn van Franciscus Vermeulen en Anna Catharina Lauwers. En inderdaad, op 9 april 1823 vinden we in de Ravelse burgelijke stand akte 14 terug: er wordt een Jacob Vermeulen aangegeven die de dag voordien, de 8ste april dus, zou geboren zijn. Homo-huwelijken waren toen nog niet mogelijk en zodoende kon het huwelijk niet doorgaan vooraleer die fout was rechtgezet.

En die rechtzetting kwam er ook. Op last van

de rechtbank werd die rechtzetting ingeschreven in de registers van de burgelijke stand en kan je ze terugvinden als akte 28 van het jaar 1868. Hieronder een gedeelte van die rechtzetting zoals ze ingeschreven staat in de registers van de Burgelijke Stand:

Extrakt uit de minuten berustende ter griffie der rechtbank van eerste aanleg te Turnhout Provincie Antwerpen alwaar onder andere gevonden word als volgt:

Wij Leopoldus tweeden koning der Belgen aan alle tegenwoordig en toekomstige doen te weten:

De Rechtbank van eersten aanleg zitting houdende te Turnhout Provincie Antwerpen heeft op rekwes het volgende vonnis gegeven:

Aan Mijnheeren de President en rechters der Rechtbank van eersten aanleg zitting houdende te Turnhout,

Mijnheeren, vertoond met allen eerbied Jacoba Vermeulen zonder beroep wonende te Turnhout dat bij misslag zij in haren geboorten akt op de Registers van den burgelijken stand der gemeente Raevens is ingeschreven onder de naam van Jacobus zoon van Franciscus Vermeulen en Anna Catharina Lauwers geboren te Raevens den achtsten april achttien honderd drij en twintig, terwijl het blijkt met de akte van notoriteit opge maakt voor den Vrederechter van het kanton Turnhout den dertigsten oktober achttien honderd acht en zestig geregistreerd, waarvan copij hier is gevoegd en zoo als het ook voorkomt met de Doopregisters van de Kerk van Raevens dat de rekwesstante geboren is te Raevens den derden april achttien honderd drij en twintig onder den naam van Jacoba wet tige dochter van Jacobus Vermeulen en Anna Catharina Lauwers: Dat de rekwesstante belang heeft dat de misslagen begaan in het op maken van haren geboorten akt op den burgelijke stand der gemeente Raevens den achtsten april achttien honderd drij en twintig worden hersteld. Diensvolgens aanzocht zij, het Uld. behage te bevelen dat haren

gemelden geboorten akt zal worden hersteld en gerectificeert en dat zij diensvolgens op de Registers van den burgerlijken stand der gemeente Raevels zal worden ingeschreven onder den naam van Jacoba wettige dochter van Franciscus Vermeulen en Anna Maria Lauwers geboren den derden april achttien honderd drij en twintig met bevel, dat van deze verbetering melding zal worden gemaakt in margine van haren gemelden geboorten akt en verders zoo als narecht behoort en aangezien de rekwestante behoefte is, te bevelen dat dit alles kosteloos zal gedaan worden,

Turnhout den tweeden november achttien honderd acht en zestig.

De voorzitter der rechtbank van eersten aanleg,

Getekend: Louis Boone

Uit het vonnis blijkt dat men de doopregisters heeft gebruikt om te bewijzen dat de inschrijving in de Burgerlijke Stand foutief was. Ook bij de oorspronkelijke geboorteakte werd er een rechtzetting geschreven. Bij die oorspronkelijke geboorteakte steekt er ook nog een briefje en de inhoud van dat briefje wou ik u zeker niet onthouden. Het luidt als volgt:

Turnhout 4 november 1868

Mijnheer de Burgemeester,

De Regtbank heeft bij vonnis van heden 4 november bevolen dat den geborten akt van Jacoba Vermeulen zal worden verbeterd en gerectificeerd met de misslage die zich in dien geborten akt opdoen te herstellen. Die misslagen zijn dat zelve Jacoba te boek staet als Jacobus en zoon te zijn van Francus Vermeulen en Anna Catharina Lauwers daer zij wezenlijk dochter is van die ouders geboren te Raevels den derden april terwijl in haren geborten akt staet dat zij geboren is den 8^e april.

Het vonnis beveelt dus dat zij in haren geborten akt zal ingeschreven worden onder

de naem van Jacoba dochter Francus Vermeulen en Anna Catharina Lauwers geboren te Raevels den derden april 1823.

Ik aenzoek U die rectificatie van den geborten akt dadelijk te doen en aen den drager der stukken die morgenmiddag bij u wederom passeran zal copey mede te geven van den geborten akt behoorlijk gerectificeerd volgens het vonnis om rede dezen akt moet overlegd worden aen den beambten van den burgerlijken stand van Turnhout voor welke Jacoba Vermeulen tweeden huwelijk zal aengaen. Ik hoop dat u die akte dadelijk zult kunnen afleveren en heb de eer u met alle achting te groeten.

Het briefje was ondertekend door advocaat Dockx. Hij was waarschijnlijk degene die de rechtzetting voor de rechtbank heeft moeten bedingen voor Jacoba Vermeulen. Ook blijkt uit dit briefje dat de geboortedatum eveneens foutief was. Hoe dat kon, was me niet geheel duidelijk totdat één van onze huidige ambtenaren van de burgerlijke stand voor mij een tipje van de sluier oplichtte. Volgens hem was het indertijd verplicht om een geboorte binnen de drie dagen aan te geven. Deed je dat niet, dat kon je daarvoor gestraft worden. Maar meestal werd er door de ambtenaar een mouw aangepast en schreef men het kind gewoon in op een andere dag dan diegene waarop het feitelijk was geboren. Daarmee was de kous af: de ambtenaar kon samen met de vader en de twee getuigen de geboorte gaan vieren in de plaatselijke kroeg en er kraaide geen haan meer naar. Maar hoe het mogelijk is dat Jacoba al één keer is kunnen huwen zonder dat er een opmerking is gemaakt over de bovenstaande feiten, is me niet geheel duidelijk.

Als u denkt dat dit een alleenstaand feit is, dan komt u bedrogen uit. Op 15 maart 1820 werd Joannes Andriesen als zoon van Joannes Petrus Andriesen en Anna Catharina Hendrickx ingeschreven in de Ravelse burgerlijke stand. En wat vinden we bijgeschreven in de marge van die geboorteakte? Ongeveer hetzelfde als in bovenstaand briefje, nl.: *“Herkend als zijnde van het vrouwelijk geslacht onder de voornaam*

van Joanna krachtens vonnis bewezen door de rechtbank van eersten aanleg zitting houdende te Turnhout, uitgeproken in openbaere zitting den tweeden april achttienhonderd vijfenveertig, welke vonnis door den beambte van den burgerlijken stand der gemeente Raevens is overgeschreven op de loopende registers van den burgerlijken stand der zelve gemeente den achtsten april achttienhonderd vijfenveertig."

Dus ook Joanna werd verkeerd ingeschreven in de burgerlijke stand van Ravens en wederom

kwam er een vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg aan te pas om de fouten recht te zetten. Dit is de enige legale weg om een dergelijke fout te herstellen, alhoewel....die legale weg ook niet altijd bewandeld werd door de ambtenaar van de burgerlijke stand, want er zijn voorbeelden bekend in de registers van de Burgerlijke Stand waar men in een geboorteakte het woordje 'zoon' had doorstreept en daarboven 'dochter' had geschreven. En wij maar denken dat flexibiliteit een hedendaagse uitvinding is....

Johan Van Steen

Het Draaiend Lied

In het begin van vorige eeuw, en eigenlijk nog tot in het midden ervan wist men in onze streek bruidsparen tijdens het huwelijksfeest te vergasten op speciaal voor hen geschreven liedjes. In het nummer 22 (december 2001) van ons tijdschrift hebben wij daaraan reeds een artikeltje gewijd en zo 'n gelegenheidslied afgedrukt.

Soms maakten zeer geduldige 'dichters' er wel een heel mooi werk van. In hun mooiste geschrift schreven ze de tekst in prachtige cirkels op een vel papier. Hieronder ziet u zo 'n om z'n middelpunt draaiende tekst afgedrukt staan. Hij is opgedragen aan Maria Verheyen uit Merksplas en haar kersverse echtgenoot Alfons Pelckmans uit Weelde. In het centrum staan de beginletters van het bruidspaar: M. A.

Om hem ook voor u leesbaar te houden laten we hieronder de integrale tekst afgedrukt volgen.

Huwelijkslied

ter eere van

*Maria Verheyen
&
Alfons Pelckmans*

Merksplas, 9 october 1946

1.

*Een draaiend lied past aan den dis, draai
rond.*

*Dit is zeker en gewis, draai rond.
Ik geef dus op dit feestgetij
er maar een draaiend liedje bij.*

Refrein:

Draai voort, draai altijd voort!

2.

*Want al wat vrouw natuur ons biedt, draait
rond.*

*De zon die langs den hemel schiet draait
rond.*

*De maan die ons tot nachtlucht dient,
zij draait altijd, mijn lieve vriend.*

Refrein

3.

*De korenmolen, door den wind, draait rond.
De koffiemolen, 't meest bemind, draait rond.*

*En alles wat maar molen heet,
draait rond, zoals eenieder weet.*

Refrein

4.

*De haan die op den toren staat, draait rond.
De paardenmolen op de straat, draait rond
De scheresliep draait gansch den dag
en, leeft als hij maar draaien mag.*

Refrein

5.

*Het rad waarop de wagen rent, draait rond.
De orgeldraaier voor ne cent draait rond.
De Turk draait op zijn linkervoet
als hij den dikken Sultan groet.*

Refrein

6.

*Ja somtijds zelfs het knapste hoofd draait
rond.
Als het door zorg is afgesloofd draait rond.
De wijzer ook der wijzerplaat
draait altijd rond waar of zij staat.*

Refrein

7.

*Dit lied tot eer van Marie en Frans draait
rond.
Het wenscht hun zegen, keer op keer. Draai
rond.
Hun draai boven 't jeugdig hoofd
nog menig zon en vreugde stooft.*

Refrein

8.

*Eenieder sterke nu zijn stem, draai voort.
Gebruik thans alle kracht en klem. Draai
voort.
Het klinke luid door zaal en gang:
hoera, hoera, zij leven lang, leeft lang, enz.*

Laurent Woestenburg

Frans van Rompaey

Het was voor mij een aangename verrassing om in het laatste nummer van ons tijdschrift een artikel aan te treffen over mijn oom Frans uit Weelde. Hij was getrouwd met mijn tante Marie Luijten en had zich gevestigd in Weelde in 1925. Daarvoor woonde hij in Antwerpen en enkele jaren in Baarle-Nassau in het ouderlijke huis van de Luijtens in Loveren.

Oom Frans was geboren in Berchem in 1868 en overleed in Weelde in 1935. Blijkens de tekst op zijn bidprentje was hij lid van diverse kerkgenootschappen : de Derde orde, de Bond van het H.hart, van de broederschappen Johannes Baptista, de H.Nicolaus Poppelius en van het Ziekenapostolaat. In de tekst van zijn bidprentje wordt ook vermeld dat hij een bibliofoon was en dat zijn vrouw hem vanwege zijn ziekte jarenlang verzorgd heeft zoals ook in bovengenoemd artikel werd vermeld

foto 1. Foto van Frans Van Rompaey

Foto 2. Binnenzicht in de drukkerij (letterzetterij) van Frans Van Rompaey

Zij hadden geen kinderen. Tante Marie was na de dood van haar man blijven wonen in het huis aan het Moleneinde waar wij haar enkele malen bezocht hebben. Zij was bevriend met madam Swaen aan de overzijde, de villa staat er nog. Tante Marie overleed in 1951. Ik heb oom Frans nauwelijks gekend ook al omdat de bezoeken aan de Belgische familie in die tijd schaars waren. Des te meer werden er ansichtkaarten en brieven geschreven, vaak om een bezoek aan te kondigen of verslag te doen van een reis. Omdat mijn vader evenals ik niets weg kon gooien zijn er vele van bewaard gebleven.

Oom Frans had een drukkerij en uitgeverij in Antwerpen (zie afbeelding) waar ook diverse van zijn boeken zijn uitgegeven. In mijn fami-

lie archief bevinden zich enkele romans geschreven 'voor ons Vlaamsch Kempisch Volk', het zangspel Marcus Italicus en enkele manuscripten waarvan een uit 1921 met als titel 'Het nichtje uit Holland.' Dit werd opgedragen aan mijn moeder Nelly, toen pas getrouwd en veruit de jongste in die generatie van de familie Luijten. Als hommage aan mijn oom citeer ik hier het begin van deze roman; "Men schreef het jaar 1920. Op dien Zondag pronkte de stad Antwerpen weer eens in haar vooroorlogsch glans, uitgedost als zij was in haar heerlijksten feesttooi. De verschrikkingen, door den wereldkrijg geleden, waren voorbij. Vergeten de uren van vreeselijken angst en bitter lijden doorgeworsteld, tijdens de vier jaar lange bezetting door den Pruisischen overweldiger, wiens looden hiel op de borst der burgerij gedrukt, haar zoolang belette vrij te ademen".

Harrie Luijten

Nieuws uit ons archief 2

Zoals jullie al wel weten, herbergt de molen in Weelde niet alleen ons museum, maar ook ons archief. Dit archief is stilletjesaan gegroeid en dankzij de welwillendheid van de gemeente, de verschillende kerkbesturen en vooral door de talloze giften van privépersonen uitgegroeid tot

een vrij uitgebreid archief waarop we terecht trots mogen zijn. Helaas weten velen niet eens wat er in dit archief zit. In deze reeks van artikels zal ik jullie wat documenten tonen die we in bezit hebben. Misschien kan ik jullie zo overhalen om niet alleen het museum te bezoeken,

maar ook om eens in ons archief te grasduinen.

In het vorige nummer van ons tijdschrift had ik het al over de Grenzkarte, een soort reispas die je nodig had om tijdens W.O. II van België naar Nederland te kunnen reizen. Van deze Grenzkarten alleen al bezit onze heemkring er meer dan 300. En we herbergen nog meer reis- en identiteitsdocumenten in ons heem. Hieronder een overzicht van verschillende reisdocumenten.

a. Borgbrieven

Sinds een klein jaar hebben wij het kerkarchief van Poppel in bewaring gekregen. In één van de brandkasten in ons museum worden de stukken netjes bewaart. In onze inventaris staat dit archief bekend onder het nummer XI.B.1. Bij de rubriek 'De tafel van de H. Geest' onder nummer 119 vind je enkele borgbrieven terug. Borgbrieven werden opgesteld als je van de éne gemeente naar de andere wou trekken om zich daar te vestigen. Hieronder staat een dergelijke borgbrief afgedrukt. Het betreft hier een rede-

Wij ondergeteekende Maire van Avels
betroffens onsen provisoiren Proviseur
des Armen meddele en Advouwen van den
H. Geest verclaren en Certificeren dat wij den
Armen van Poppel oft Elders sullen verclaren
ende judicieren over den Besoon van Poppel
Huijbe onsen ingeborene Paende in Vriendelijc
te treden met Joanna Catharina van Besoon
en dat het Conserentie van Vondert en vijftig
Oude en Jonge, in den verstaende dat die
Borgers den Maire en Proviseurs van Poppel
in diergelijke gevallen dergelijke sullen doen
en hunne ja boorlingen alsoe sullen Caveren, daer
voeren verbindende daer voeren verbindende de Revenuen
van onse Arme Tafel Present en Toekomende,
des Voercond hebben desen eigen handig ondertekent
te Avels desen 20^{den} Divosa jaer is
J. J. J. J. J.
1802. O. S.

E. Heijns Proviseur der
Arme Tafel u Avels.
Der. Pleijm
(Maire)

N° 20. Signalement ouderdom 34 jaren lengte 1,68 meter 68 cm aengesicht rond voethuif plat ogen blauw hand klein kin rond haer licht blond wenkbrauwen id baard id handteekens geene Handteekens van den drager	Veiligheids-Kaart. Gemeente Poppel. Provincie Antwerpen, Koninkrijk België. De Burgemeester der gemeente Poppel verleent deze veiligheidskaart aan <u>Van Steen, Waltherus</u> van beroep landbouwer woonachtig in deze gemeente en naar van het signalement hierna vermeld, ten einde er het nodige gebruik van te maken om als arbeid werker in de aangrenzende Provincie Noord-Brabant te gaan werken en verklaart dat hij van goed gedrag is. Poppel den 28 July 1800 2e reg De Burgemeester <u>P. van der Lin</u>
---	---

lijk recent exemplaar (1802) waarin de armentafel (of de tafel van de H. Geest, ietwat te vergelijken met ons huidige OCMW) van Ravels zich borg stelt voor Adriaan Huybs, die in Poppel Joanna Catharina van Besouw wil gaan huwen. Dit betekent dus niet meer of minder dan dat, mocht Adriaan ooit tot armoede komen te vervallen, hij bijgestaan zou worden door de armentafel van Ravels.

kende men nog niet dus moest men het doen met een persoonsbeschrijving.

c. Nederlandse 'Pas tot grensverkeer'

Hiervan bezit de heemkundekring ook slechts één exemplaar. Het staat op naam van Franciscus Cornelius Van Vugt en werd uitgereikt op 25 november 1918, dus vlak na de eerste wereldoorlog, te Tilburg. Met deze pas kon hij

b. Veiligheidskaart

Spijtig genoeg hebben we hiervan maar één exemplaar in ons bezit. Gelukkig betreft het dan wel net een lid van mijn familie. Blijkbaar werden deze kaarten ooit uitgereikt aan mensen die over de toen nog niet zo oude grens met Nederland werkten en was het tegelijkertijd een identiteitskaart, reispas en bewijs van goed gedrag en zeden. De veiligheidskaart hierboven werd uitgereikt te Poppel aan Waltherus Van Steen op 18 juli 1860. Foto's

Pas tot grensverkeer.

De Commandant der Koninklijke Marechaussee te Tilburg verleent vergunning aan Franciscus Cornelius Van Vugt oud 49 jaren, wonende te Tilburg om zich van 26 November 1918 tot en met 26 December 1918 te begeven van Tilburg naar Wilde 137 langs de hanting - Gouda - Poppel

De vergunning is van kracht tusschen zinsduergang en zinsopgang.

De Aanvrager: F. C. V. Vugt De Commandant zevensomd: Frans Jansen

Op 25 Nov 1918

reizen tussen Tilburg en Weelde en dat mocht ook 's nachts! Op de achterzijde van deze pas werden nog een aantal verlengingen gegeven tot in 1920.

d. Passierschein

Ook hier betreft het weer een document om van België naar Nederland te mogen reizen. Van dit soort reisdocumenten hebben we er 22 in ons bezit en wel van de volgende personen: Hendrik Bosmans (°Poppel 18/05/1895), Jozef Cooremans (°Poppel 04/05/1896), Jozef De Jongh (°Poppel 12/10/1898), Frans Dielis (°Baarle-Nassau 16/12/1853), Jozef Jonkers (°Poppel 24/12/1872), Jan Maas (°Hilvarenbeek 03/11/1838), Hendrikus Snels (°Goirle 16/05/1879), Aloys Van Beurden (°Poppel 09/10/1894), Aloys Van Beurden (°Poppel 03/10/1897, 2x), Jan Van Beurden (°Poppel 12/12/1889, 2x), Christiaan Van Gestel (°Poppel 08/05/1863), Jozef Van Gestel (°Poppel 08/04/1859), Cornelius Van Haeren (°Poppel 23/06/1872), Henricus Van Laarhoven (°Hilvarenbeek 16/11/1891), Frans Van Laarhoven (°Poppel 03/11/1873), Cornelius Van Rooy (°Hilvarenbeek 14/08/1878), Jan Van Rooy (°Hilvarenbeek 25/09/1892), Benoline Verhaeren (°Hilvarenbeek 21/10/1886), Aloys Woestenburg (°Poppel 06/04/1896) en Petrus Woestenburg (°Poppel 04/07/1887). Ze zijn - op enkele uitzonderingen na - voorzien van een foto. Ze werden alle uitgereikt in het Pass-Büro Ravels door de Duitse bezetter tijdens W.O. I. Op de achterkant van dit boekje kan je zo een Passierschein terugvinden.

e. Grensarbeiderskaart

Nogal wat reisdocumenten dienden, in tegenstelling tot nu, enkel en alleen om in het buitenland te werken. Zo ook deze grensarbeiderskaart. Ons archief bezit er twee exemplaren van, ééntje van voor en ééntje van na W.O. II. Het ene is uitgereikt te Poppel op 7 oktober 1939

aan Maria Isabella Franken, die als lompmaalster in Tilburg werkzaam was. Helaas is hierop de foto verwijderd. En dan hebben we nog het exemplaar dat hieronder is afgebeeld, op naam van Jozef Jan Moeskops, eveneens uitgereikt te Poppel en dat door allerlei verlengingen op de achterzijde geldig was tot in 1952.

f. Grenzkarte

Om volledig te zijn, vermeld ik ook nog onze Grenzkarten. Die dienden, zoals de Grensarbeiderskaart hierboven, enkel en alleen om te kunnen gaan werken in Nederland. Ze werden uitgereikt tijdens W.O. II en van 229 - meestal Poppelse - personen bezitten we dergelijke kaarten, bijna allemaal voorzien van een foto. Meestal bezitten we ook meer dan één kaart per persoon, want in het totaal hebben we maar liefst 450 dergelijke kaarten. Voor meer informatie moet ik je verwijzen naar het vorig nummer van ons tijdschrift waarin je een volledige naamlijst kan vinden en waarin er eveneens een voorbeeldje van staat afgedrukt.

g. Pas voor Grensverkeer

Velen zullen deze passen nog wel kennen uit een niet zo ver verleden. In tegenstelling tot nu kon je een halve eeuw geleden nog niet vrij de grens met Nederland overschrijden. Daarvoor had je een speciale pas nodig, met name een

Koninkrijk België — Royaume de Belgique

Pas voor Grensverkeer - Permis de Circulation frontalière

ten behoeve van J. Verheyen (1)

geboren te Brussel de 15 1894 (2)

van Belgisch nationaliteit (3)

wonende te Brussel (4)

Geldig voor verkeer in de grensstreek.
Valable pour la circulation dans la zone frontalière.

ook anders dan langs een doortuipost,
sans devoir passer par un poste autorisé.
australien langs de doortuiposten,
uniquement en passant par les points autorisés.

om zich te bevinden uitsluitend in de gemeente(n)
pour se trouver uniquement dans la (les) commune(s)

en op de openbare weg(en) vanaf de grens doorheen, met inbegrip van de
sur les chemins publics depuis la frontière jusqu'à tel(s) lieu(x) y compris
gebouwen, enz., langs die wegen,
les bâtiments, etc., situés le long de cette route.
ook buiten de openbare wegen.
également au dehors des chemins publics.

VERBLIJF LANGER DAN TWEE OPEENVOLGENDE DAGEN IS
VERBODEN.
LE SEJOUR PENDANT PLUS DE DEUX JOURS CONSECUTIFS
EST INTERDIT.

GELDIG TOT 15 1939 (5) IS TOEGELIJD.
VALABLE JUSQU'AU 15 1939 (5) EST TOEGELIJD.

De Bezitter der Rijksmachtiging:
Le Commandant de la Brigade de Gendarmerie:
Adjutant (6)

Deze pas steeds bij zich dragen.
Cette carte doit toujours être dans la possession du titulaire.

'Pas voor Grensverkeer', zoals er hierboven eentje staat afgebeeld. Ze werden na de tweede wereldoorlog uitgereikt door de Rijkswacht en niet -zoals de meeste voorgaande documenten- door de gemeente. En zelfs als je in het bezit was van een dergelijke pas, dan nog was je maar zeer beperkt in je bewegingen in Nederland. Meestal mocht je enkel en alleen in de aangrenzende gemeenten komen en er ook niet langer dan 2 dagen verblijven.

h. Nederlandse 'Pas voor Grensverkeer'

Ook in Nederland kende men blijkbaar een systeem van Grenspassen. Getuige hiervan is de grenspas die je hiernaast vindt. Ze werd ons nog maar net geschonken door René Verheyen en kon nog op de valreep mee op-

genomen worden in dit overzichtje. In tegenstelling tot bovenstaand Belgisch exemplaar, dateert deze van voor W.O. II. Ook hier werden serieuze beperkingen opgelegd aan de bezitter, in dit geval mocht hij zich alleen van zes uur 's morgens tot tien uur 's avonds in het

PAS VOOR GRENsverkeer

Geldig van 8 juli 1939 tot en met 8 juli 1939

Aan Verheyen, woende te Brussel

van Belgisch nationaliteit, oud 44 jaren,

wordt vergund zich op te houden in het bewakingsgebied, ook buiten de kust- en waterwegen, vanaf een uur voor zonsopgang tot een uur na zonsondergang met inbegrip van nachterblijf (a).

De Commandant van de brigade Koninklijke Marechaussee
Alphonse B.

(b)

(c)

Deze Pas steeds bij zich te dragen.

'bewakingsgebied' begeven. Gelukkig zijn de tijden nu wel wat veranderd en dankzij de Europese Gemeenschap en het daarbij horende vrij verkeer van personen en goederen kunnen we ons vrij bewegen over de grens en dit enkel en alleen met onze Belgische identiteitskaart.

i. Reispas

Zo zouden we ook geen Reispas meer nodig hebben om naar Lourdes te kunnen reizen. Maria Boeren had die nog wel nodig in 1948. Getuige hiervan is de Reispas die je in ons archief kan vinden en die hiernaast is afgedrukt. Het was zelfs zo dat je een visum nodig had om in de Grotten van Lourdes een kaars te laten branden.

Met deze Reispas sluiten we ook ons overzichtje af. Zoals je ziet, hebben we heel wat meer in ons bezit dan wat oude gebruiksvoorwerpen. Ik hoop dat met deze je interesse is gewekt om ook eens in ons archief te komen snuffelen. En wie weet: misschien vind je wel iets dat interessant voor je is. En dankzij onze computer in het heemhuis zijn we zelfs in staat om voor jou documenten te kopiëren.

Johan Van Steen

Hulshout van Toen

Voorwoord

In onze afleveringen van september en december 2001 publiceerden wij een bijdrage van de hand van Dr. Amandus Van Baelen onder de titel 'Van Veenmollen en Geitebokken'. Daarin beschreef hij op zijn eigen humoristische manier de (soms gespannen) relaties van eertijds tussen Sint-Michiël en Sint-Jan te Weelde. De tekst was in 1955 verschenen in het tijdschrift 'De Schakel' van het Damiaancollege van Aarschot. Van dezelfde hand nemen wij hieronder een ander artikel over. Ook dit verscheen in hetzelfde tijdschrift.

Maar eerst een woordje over Amandus Van Baelen zelf. Van hem mogen we gerust zeggen, dat hij een legendarische figuur is geweest

in onze streek. Vanuit zijn geboortestreek Hulshout is hij in het begin van vorige eeuw neergestreken te Weelde.

Hij werd geboren op 24 februari 1881 te Hulshout. Zij middelbare school liep hij te Aarschot in het Damiaancollege dat zo'n beetje de kweekschool werd voor de orde van de Paters van de H.H. Harten (Picpussen). Als oud-leerling van die school verleende hij af en toe medewerking aan het tijdschrift De Schakel. Na zijn studie te Leuven vestigde hij zich dus te Weelde, waar zijn vrouw Josephina Swaen was geboren en getogen.

Amandus was de huisdokter voor de hele streek. Grote wijsheid en een warm hart sierden hem. Maar vooral zijn eenvoud en gemoedelijke

omgang met de mensen maakten van hem een zeer geliefd persoon. Het gevolg was dat zijn praktijk systematisch groter werd: noordelijk naar Poppel en zuidelijk naar Ravels. Dat was voor hem vaak geen sinecur. Hij moest immers heel wat afstand afleggen om zijn mensen thuis te verzorgen. Dat deed hij in de beginperiode met de fiets. Later zag je hem over onze meestal nog hobbelige wegen met een motorfiets van het ene adres naar het andere 'tuffen'.

De schaarse vrije tijd die zijn groot gezin en zijn drukke praktijk hem gunden, besteedde hij het liefst aan het ontcijferen en lezen van archiefstukken. Dat maakte hem zo'n beetje tot de 'heemkundige avant la lettre' van onze streek. Hij schreef de documenten die onder zijn ogen kwamen en waarvoor je om ze te kunnen lezen het geschrift van vervlogen tijden moest kennen, nauwgezet over. Deze boeiende bezigheid welde in hem ook de lust op om zelf te schrijven. Zo liet hij een aantal stukjes na waarin hij de levenswijze en toestanden, maar ook de levensomstandigheden van en rond de mensen van zijn tijd beschrijft. Af en toe zullen wij in ons tijdschrift nog wel eens een tekstje van hem opnemen.

De tekst hieronder neemt ons wel mee naar het dorp Hulshout, maar vertelt in feite in zijn eigen stijl de wijze waarop men meer dan een eeuw geleden in onze Kempen huisjes bouwde en zich kleepte. Wij hebben hier en daar voor de goede leesbaarheid kleine ingrepen in zijn tekst moeten doen, maar dat doet niets af van de echte 'Van Baelen-stijl' die hij erin legde. Die respecteren wij dus. Hij zou het ons trouwens helemaal niet kwalijk nemen.

We mogen niet vergeten te vermelden dat de teksten tot ons zijn gekomen via zijn kleinzoon Peter Van Baelen, lid van ons bestuur. Aan hem betuigen wij onze dank voor de vlijtige wijze waarop hij daarmee onbekende bronnen voor ons ontsluit.

Laurent Woestenburg

foto 1. De kerk van Hulshout

Hulshout van Toen

Oude mensen spreken gaarne over de goede oude tijd.

Ik ben nu zelf een ouderling, al een eindje in de zeventig en heb al een stuk achter de rug dat als de goede oude tijd is te beschouwen, zodat ik al heel wat bevoegdheid bezit om mee te doen aan die oudemannenpraat.

't Is mij een waar genoegen voor 'De Schakel' uiteen te doen hoe 't vroeger allemaal ging. Ik vrees maar één ding en dat is dat de jonge "schakelaars" eens fijntjes zullen lachen en zeggen dat het allemaal verzinnsels zijn, want, mensenlief, wat is de wereld veranderd.

De dag van vandaag hoort men veel spreken over woningnood. Dat bestond niet in de oude tijd, want de mensen deden toen zoals de vogels: ieder bouwde zijn eigen nest. De bouwgronden lagen maar voor het nemen, want de straten waren heel breed en waar ze kruisten,

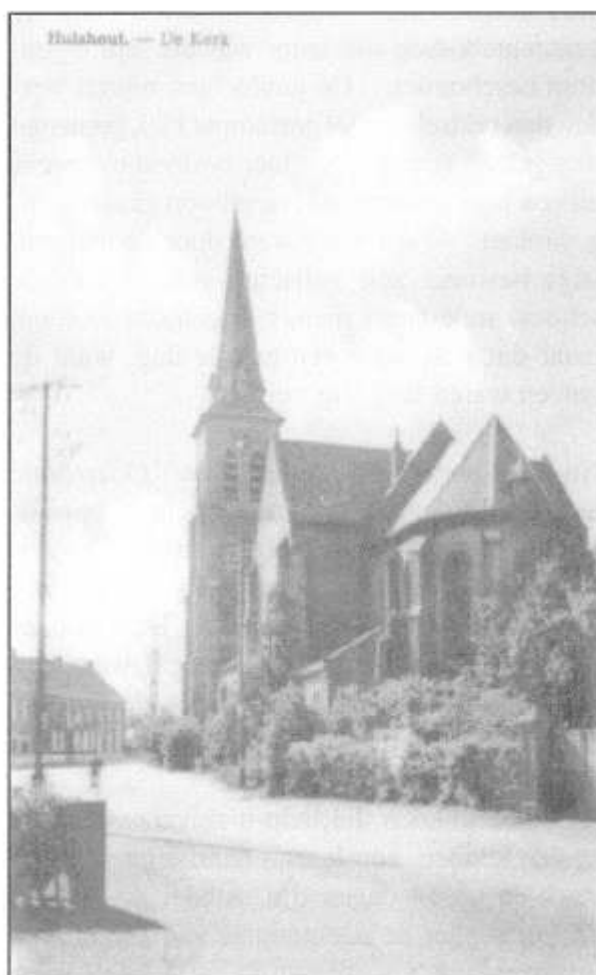

Foto 2. De Dorpsstraat

waren 't hele pleinen waar plaats genoeg was om een huis te zetten. Dat werd gezien, maar niet opgemerkt en wat wilt ge eraan doen, de mensen moesten toch wonen. Als ge dan vier sterke bomen had, bij voorkeur eiken stronken, en een hoopje stenen voor de schouw, waren de grootste kosten. Tegen

de vier hoekpalen, die heel 't spel moesten rechthouden, werden liggende sparren genageld. Daartegen (plaatste men) rechtstaande op een kleine afstand sparren en daartussen (werden) dunne takken gevlochten.

't Zag eruit als een vierkante reuzenmand; al dat materiaal kostte weinig geld en voor die 't niet konden bekostigen, stonden daar de gemeentebossen die ieder wat als zijn eigendom beschouwde. De gevlochten muren werden dan bestreken met gestampte klei, gemengd met gekapt strooi. De vloer bestond eveneens uit een laag gestampte klei, schoon glad uiteengestreken. Al dat werk werd door de toekomstige bewoner zelf verricht. Alleen voor de schouw moest een metser bijgehaald worden, maar dat was maar één enkele dag, want de huizen waren laag van verdiep.

Nu bleef nog enkel het dak over. 't Geraamte bestond uit dennensparren, gekocht of gewonnen, en 't eigenlijke deksel was strooi. Die zelf geen (strooi) had, nam eenvoudig een kruiwagen en reed de boeren eens af. Daar was er geen enkele die geen paar bussels gaf, want men voelde heel sociaal in die tijd en de mensen konden toch niet wonen onder de blote hemel.

Daarmee konden die help-u-zelvers, die alle sielen kenden, een laatste hand leggen aan 't werk en op 14 dagen tijd, zonder de wet De Taeye, zonder de nachtmerrie van een lening,

zonder een hoop schoon wit papier vuil te maken voor plans en toelatingen, stond er een nieuwe hut met wit gekalkte muren en met geblauwselde deur en slagvensters, te drogen in de lieve zon.

Een bijzonder goede eigenschap van die hutten was, dat ze verplaatsbaar waren. Ja, ja! Als ze in de gazetten schreven dat de statie van de Dam te Antwerpen verplaatsbaar was, gebeurde dat al jaren met lemen hutten van die tijd. Ik heb er zelf eens aan meegedaan en acht mij dus heel bevoegd in de techniek van zo'n kunst, maar ik herinner mij ook heel goed dat ik toen acht dagen heb krom gelopen van 't verschot in mijn rug.

De schouw werd natuurlijk afgebroken, maar dat was ook 't ergste behalve dat al de berm zorgvuldig van de muren werd geklopt. Lange dennen sparren werden dwars door 't vlechtwerk gestoken onder de dwarse balken. Een twintig mannen sloegen de handen daaraan en met één, twee, drie tellen tilden ze de hut op en droegen ze daar waar de eigenaar het wenste. De dragers kregen als beloning een borrel jenever. De ene na de andere dronken ze, allen uit 't zelfde glaasje.

De hut had ook een slechte kant, ze raakte vlug in brand. Maar dat afbranden werd niet zo zwaar genomen, al bestond er geen verzekering tegen brand. De hut werd heropgebouwd zoals

ze er gekomen was, veel makkelijker zelfs, want aan dat afbranden was ook een profijtelijke kant. Wie zijn hut was afgebrand, had recht op een brandbrief. Dat was een getuigenschrift door de burgemeester van 't dorp gegeven en vermeldende dat de drager van hetzelfde werkelijk door brand was geteisterd en recht had op bedelen. Bij vertoon van zo'n brandbrief gaf iedereen wat. Men liep er soms maanden en maanden heel de omtrek mee af, tot het papier van 't open- en toedoen uiteenviel.

Meubelen op afkorting kopen bestond niet in die tijd. Dat was ook niet nodig. Het enigste wat geld kostte en dat men overal bezat, was een grote houten kist. Ze diende om de klederen en de weinige centen die de mensen toen bezaten te bergen en als er een stoel te kort was, bood zij zitting voor twee, drie man.

Voor 't overige? Och, uit dennen stammen en stammekens wist men alles te maken. Bekijk dat bed eens! Vier stevige palen en bedsponden van wat dunner hout en 't was klaar. 't Geleek wel veel op een konijnenhok, maar 't was geriefelijk. Op de bodem lag een dikke laag droge varens, een kostelijke plant, die ge overal voor 't nemen had, zacht om op te liggen en een uitstekend middel tegen de lastige vlooiën, 't enigste dat de diepe slaap van de mensen kon storen.

Bezie me die stoelen: van 't zelfde hout geluikt en met banden gevlochten stro. En dat tafeltje! Alles was eenvoudig van lijn, zonder ditjes of datjes, maar 't stond stevig op zijn poten. Het waren de voorlopers van de moderne meubelstijl. Toch zullen de jongeren maar misprijzend zeggen: "Wat een krotwoningen toch!". Die zoiets zegt heeft noch nooit

een hut gezien. Ik heb er vele uren in versleten in mijn kinderjaren en 't scheen er mij altijd aangenamer om te zitten dan thuis, al hadden wij dan zelf een stenen huis met pannendak, een teken van zekere welstand in die tijd.

Niets beter dan zo'n strooien dak. Dat zullen alle hygiënisten of gezondheidkundigen bekenen. 't Is warm in de winter en koel in de zomer. 't Was goed van zitten bij dat open houtsvuur, de vlammen te zien dansen en hun zachte gloed over (zich) te voelen gaan, warm en fris als de lentezon. En, ge moet ook niet denken dat de mensen hoegenaamd geen zin hadden voor het schone. Vrouwen die handen aan 't lijf hadden, wisten hun hut gezellig en schoon te maken. Met een flinke straal wit zand die zij uit hun hand lieten glijden, tekenden zij op de lemen vloer, langsheen de muren, rond tafel en bed, een boord van bloemen en kronkels, fijn en vol beweging als arabesken.

Een dak boven 't hoofd hebben was dus zo lastig niet. Kleren aan 't lijf hebben was veel erger, al waren de behoeften op dat gebied toen op verre na zo groot niet dan nu. Van Pasen tot Allerheiligen liepen zeer veel mensen blootsvoets in hun klonen en 's zomers gingen ze effenaf barrevoets. Hinder hadden ze daar niet veel van, want de huid van hun voetzolen was zo taai als het beste leder.

Zeer veel kinderen kregen hun eerste volledige pak, zeker hun eerste schoenen, als ze hun eer-

Foto 3. Dorpszicht

ste communie deden, rond de ouderdom van elf tot veertien jaar al naargelang ze de catechismus kenden. Die kleren werden dan tamelijk wijd gemaakt, 'wat op de groei' zoals men zegde, want ze moesten jaren meegaan. Men was er dan ook zuinig op.

's Werkendaags droeg men ze de voeding langs buiten (de broeken waren toen ook gevoerd) en 's zondags met de voeding naar binnen. Ze waren gemaakt van wollen stof of zwarte diemet voor arme mensen. Bij de eersten paste een hoedje, bij de tweeden een hoge zijden klak. Bejaarde lieden droegen een blauwe kiel, een schone en goedkope dracht die veel lompen kon bestoppen. Sommigen van de

oudsten droegen daar 's zondags een hoge hoed bij die wondergoed stond bij hun lange baarden; waar ze 't haalden is niet te kennen, maar gekregen of niet, zo 'n stijve hoed gaf hun het voorkomen van edelachtbare, strenge heren.

Het jong volk was toen fier zo wel als nu. Als men wat geld verdiende liet men 't geerne blijken. Dan stapten ze 's zondags fier naar de kerk of kermissen met hun nieuwe broek, gesneden uit een stof met witte grote vierkantjes.

Dr. Amandus Van Baelen

Met dank aan de heemkundekring van Huls-
hout voor de foto's.

Het dagboek van Adriaan Kolen

*Adriaan Kolen werd geboren op 14 januari 1875 te Weelde in de Hegge als zoon van Joannes Cornelius Kolen en Joanna Maria Van Hees. Hij stierf er in 1958. Hij was een van de zeldzame figuren uit onze streek die over zijn tijd geschriften naliet. In ons boek **Weelde Toen en Nu** (1982) hebben we reeds enkele bladzijden uit zijn omvangrijk schrift opgenomen en stelden we in het vooruitzicht dat we er later uitgebreider op terug zouden komen. Vandaag lossen we die belofte al gedeeltelijk in.*

Hoofdstuk 1

Over het Kempisch bestaan en het landelijk volksleven in den vroegeren ouden tijd. Als de menschen van ongeveer zeventig jaren ouderdom en die in de Kempen geboren zijn en er altijd verbleven hebben, eens even met hunne gedachten willen teruggaan tot aan de jaren van hunne jongere jeugd, en wanneer zij toen het Kempisch landschap, met al hetgeen de natuur er op ten toon spreidde van heinde en verre wel hebben overzien en daarbij nog eene verregaanden oogslag hebben geworpen op het landelijk volksleven, dat te dien tijde zijne oude gewoonten, zeden en gebruiken hunner voorvaderen nog niet hadden afgelegd, maar nog altijd volgens dien ouden stempel hadden voortgeleefd,

dan zullen zij bij hun zelven nog wel moeten bekennen dat men hier wel een eigenaardige, maar tevens toch een natuurschoone streek bewoonde, zoodat men elders haars gelijken schier niet vinden kon. Daar ik van dat getal ben, dat tot dien gevorderden leeftijd is gekomen en altijd hier in de streek heb gewoond en verbleven, kan ik daarover wel eenige bijzonderheden mededeelen door eigen overtuiging, daar ik nog een staaltje van dien ouden tijd heb gekend en meegeleefd.

De reden waarom ik dit wil doen is opdat die schoonen en goeden ouden tijd niet uit den geest van het Kempisch volk dat heden nog diezelfde streek bewoond, zou verdwijnen, maar nog lang in de verre toekomst in hun geheugen zou blijven voortleven. De ervaringen, die ik daarover heb opgedaan zijn niet alleen voortgekomen in de gemeente, die ik altijd heb bewoond, maar ook in de omliggende en zelfs veraf gelegen dorpen en plaatsen der Kempen. Als nu diegenen, die nog van het jonge geslacht zijn, mijn verhaal over den ouden tijd zullen lezen, zullen ze wel bij hun zelven denken, hij schiet nog al degelijk met spek, om ons wat wijs te maken, waar wij toch niets van weten kunnen, maar de ouderen van dagen zullen met mij des te meer bekennen, dat ik de volle waarheid schrijf. Nu

zult gij mij de vraag willen stellen, hoe er de Kempen vroeger zooal uitzag en welk de levenswijze was van hare bevolking in den ouden tijd.

Vooraleer daarop te antwoorden, moet ik doen opmerken, hetgeen ieder wel weet, dat de Kempen eene natuurlijke landstreek is, die gelegen is in het noorden van België en in het zuiden van Holland en wel voornamelijk in de provincien Antwerpen, Limburg, Hollandsch Limburg en Noord Brabant. Zij is eene groote uitgestrekte en algeheele zandstreek met veel mageren en schralen zandgrond, waarop het zand zich op vele plaatsen zeer scherp afteekende waar men geene vruchten en planten kon winnen. Vooreerst trof men er vele kleine, groote en zelfs zeer groote heidevlakten aan, waar niets groeide dan een armzalig heidekruid met op sommige plaatsen veel mos en bunt. Deze heidevlakten lagen daar allen nog wellicht zooals ze door God in de natuur waren gevormd, onbewerkt en onbewonnen.

Er lagen daarin ook nog vele vennen en moerassen, die veeltijds onder water stonden. Men zag er ook vele kleine en groote dennebosschen en wouden, die over de gansche Kempenstreek verspreid waren. Ook was er veel hout en struikgewas, waar vele hooge boomen van allerlei soort opschoten en hunne kruinen hoog in de lucht staken. Daar tusschen in vond men den bebouwden grond, die reeds vele eeuwen door de Kempische bewoners was uitgekozen en volgens hen de beste was om te bewerken en te bewinnen. Op die plaatsen hadden boeren zich neergezet en hunne hoeven gebouwd, en burgers en werklieden hadden zich daar ook aan toegevoegd, en ook een huisje aangeschaft, dat ze bewoonde.

Zoo hebben vroeger die menschen zich samen gevoegd en eene gemeente gevormd. Zoo lagen dan ook vele dorpen heelemaal afgezonderd en bijna haast verloren, omdat men ze niet kon bereiken zonder door heiden of bosschen te passeeren. Men vond in de Kempen geene groote steden, alleen het stadje Turnhout, dat

vroeger onbeduidend en bijna ongekend was. Nijverheid was in de Kempen vroeger weinig te bespeuren en het was dan vooral op het gebied van den landbouw, dat die gemeenten zich in moesten spannen om aan de bevolking van deze arme en minbedeelde streek werk en voedsel te verschaffen te meer nog daar ze door den staat grootendeels van hulp en ondersteuning verstoken bleef.

Alhoewel de menschen vroeger hier overal den besten grond hadden uitgekozen om te bewinnen en de slechte lieten liggen, was hij toch nog zeer arm van structuur, en bleven de opbrengsten ieder jaar verre beneden het normale peil en de boeren en burgers moesten zeer spaarzaam zijn om er het heele jaar mee toe te komen, hetgeen dan soms nog te wenschen liet, daar er vroeger van bijkopen weinig spraak was. De boeren hadden het toen in hunnen huiskring niet te breed en moesten zich dikwijls met het weinige, dat zij hadden, tevreden stellen. Bij de burgers en werklieden was het nog erger gesteld, want dezen konden met hun klein dag-

Bid voor de ziel van zaliger
Adriaan Stefaan KOLEN

lid van de Bond van het H. Hart, van de Broederschappen van St. Jan, de H. Nicolaus Poppelius en andere, bestuurslid van de melkerij „De Verbroedering”, ere-wijkmeester van de Boerenbond, vereerd met het bijzonder Landbouwtaken 1e klas, geboren te Weelde de 14 januari 1875 en aldaar godvuchtig overleden op 2 maart 1958, voorzien van de H.H. Sacramenten der Stervenden en de Pauselijke Zegen „in articulo mortis”.

Fig.1. Bidprentje Adriaan (Stefaan) Kolen

loon, dat ze bij de boeren verdienden hun huishouden niet recht houden en velen, die een kroostrijk gezin hadden moesten bij het armbestuur gaan aankloppen om in hunne huiselijke behoeften te kunnen voorzien. Om nu nog een klaarder denkbeeld te geven van dien achterlijken toestand in de Kempen, dan moest men in vroeger tijd maar eens een reisje doen van uit Weelde, dwars door de groote overheide over Hooge en Lagemierde en verder door de Meierij over de dorpkens, die men destijds de acht Zaligheden noemde. Dit waren acht dorpen die allen op el uitgingen en rondom naast elkander liggen en als men dan nog verder doorging tot in de Limburgsche Kempensche dorpkens waar de grond nog immer slechter en magerder was, zoodat er daar bijna geen graan en veldvruchten konden groeien en toch moesten menschen en dieren het er maar meedoen, er was geen anderen uitweg. Omdat al deze dorpen rondom in de heiden gelegen waren was de grond er ook arm en mager van natuur. De huisvesting der bevolking was ook niet schitterend, want de huizen waren meestal oud en slecht ingericht en veelal gebouwd van hout en stroo gedekt en weinig muurwerk was er aan te bespeuren, omdat men den steen ter plaatse moest stoken en er dus weinig voorhanden was. Men trof er ook nog van die huizekens of liever huttekens aan, die gansch van hout en vitsel waren gemaakt en met leem dichtgesmeerd, met strooi gedekt en met leemen vloeren ingelegd. Vele waren zoo versleten, dat er alle jaren aan gelapt en gedekt moest worden om ze verder te kunnen blijven bewonen, want voor nieuwe te bouwen had men geen geld.

Maar de menschen waren er zeer goed van inborst, want in ieder huis kon men de koffie en eten krijgen, als men dat wild, waardoor zij toonden een zeer gastvrij volk te zijn. En wanneer menschen van hier in gesprek kwamen met deze van over de grens in de Meierij, dan moesten ze zeer goed ter taal zijn om hen te woord te staan, want ze konden u zeer goed van antwoord dienen in hun Meierijsche volkstaal, zoodat men goed op hun woorden moest letten of ge gingt er onderdoor. En toch bleven de bewoners van deze misdeelde heidestreek trouw aan hunnen ouden volksaard der Kempen, hadden eenen

grooten ijver voor den katolieken Godsdienst en volbrachten stipt hunne christelijke plichten. Alhoewel de menschen vroeger uit de Kempen verre ten achter waren tegenover andere streken in hun weten en doen, in hun werken en zwoegen, in al hun wedervaren, zoo onbeholpen door het leven moesten gaan met al hunne ontberingen en het weinige dat ze hadden, waren ze toch nog veel beter tevreden, dan de menschen van heden, die nu nog dezelfde streek bewonen in dezen heetgebakenden nieuwen modernen tijd. Het ging vroeger niet op, om op een dag zulke verre reizen te maken heen en weer, zoo ver men wilde, met velo, motor, auto, autobus, speciale tram of trein, met een snelheid van 20, 50, 80 tot ver boven de 100 kilometers in het uur. Wanneer men nu het luchtverkeer daar nog bijbrengt, dat gedurende de vijf jaren van den laatsten wereldoorlog zulke groote uitbreiding heeft genomen, als men de duizende vliegtuigen, die nog met zooveel maal grootere snelheid het luchtruim doorkruisten, dan ziet men tot welk rekort van snelheid men komt, waarmee alle afstanden bijna uitgesloten zijn. Ja wanneer men nagaat, dat men in enkele uren over landen, zeeën en oceanen kan vliegen van hieruit tot ver in Congo of Oost Indië, dan bestaat er om zoo te zeggen geen afstand meer. Als nu al deze uitvindingen, die door het vernuft van het menschelijk verstand zijn voortgebracht, waarvan in mijne jonge jaren nog geen spoor van te hooren of te zien was, voor het heil van de menschheid hadden kunnen blijven dienen, dan hadden ze veel geluk op de wereld gebracht. Maar in den oorlog heeft dit alles moeten dienen om eenen gewetenloozen vijand te kunnen verslaan, en door hun straat en luchtgevechten en het afwerpen van zware bommen, de menschen met vol schrik en angst naar hunnen schuilkelder deden vluchten en wanneer ten laatste achteraan de vliegende bommen nog afkwamen, die den vijand stuurloos over onze streken deed africhten en daar ze neerploften alles vernielden en verpletterden in den omtrek en de bevolking nog meer schrik voor den dood op het lijf joeg.

Wat een verschil van oorlogvoeren, als men de geschiedenis nagaat van den boerenkrijg, honderd vijftig jaar geleden, toen de Franschen hier

ook onze streken kwamen overweldigen en de boeren hier ook ten strijde trokken tegen dien machtigen vijand, gekleed in linden broeken en blauwe kielen en gewapend, met kluppels, vlegels, rieken, gaffels, zeissens en oude jachtroeren waarmede zij hem terug wilde drijven maar op den duur het toch moesten opgeven, niet dat hunnen moed, maar wel hunne krachten te kort schoten. Ik heb deze beschouwingen uit den nieuwen tijd hier tusschen willen brengen om mijne bevindingen van eenvoud en achterstalligheid uit den ouden tijd nog des te meer naar voren te brengen.

Nu dat in de wereld alles zoo modern gebeurt, dat er aan snelheid en kracht bijna geen paal of perk meer kan gesteld worden, zoo ging in den ouden tijd alles traag en langzaam, omdat het niet sneller en krachtiger kon geschieden, daar voor die menschen de kennis en de middelen er toe ontbraken. Wanneer men zich vroeger nog in mijne jonge jaren naar eene andere gemeente moest begeven, dan kon men den weg maar te voet afleggen en opmarcheeren tot men op de plaats aankwam hetzij dat ze ver afgelegen was of niet. Wanneer men zijn zaken had afgedaan, dan kon men in dezelfde voorwaarden de terugreis weer ondernemen totdat men weer terug tehuis aankwam, ja dikwijls in zeer vermoeiden toestand.

Degenen, die er te voet niet konden geraken hadden nog een ander middel om de reis te maken, dat was het paard en de huifkar spannen, dan daar gezeten op een paar bussels stroo onder de huif, maar rijden dikwijls door ongewone en slechte wegen, met diepe karresporen, totdat men op de plaats der bestemming aankwam. Wanneer men zoo alles weer geregeld had moest men wederom in dezelfde voorwaarden de terugreis ondernemen, zoodat men moe heen en weer geschokt thuis kwam en zeer tevreden, dat men de huifkar kon afstappen. Al hetgeen dat men aanvoerde of wegvoerde moest met paard, kar of wagen gebeuren veelal door slechte aardewegen, omdat bijna geen harde wegen waren. De postbode moest alle dagen te voet van een ver postkantoor twee of drij dorpen afloopen om de brieven thuis te bestellen en af te halen. Wanneer er iemand ziek werd in het huisgezin, moest men te voet ver in eene

andere gemeente den doctoer gaan verwittigen, dat hij den zieke moest komen onderzoeken en dan wederom te voet huiswaarts keeren. De doctoer kwam dan gewoonlijk te paard af met eene cheer, omdat hij anders overal op tijd niet kon gedaan krijgen.

Als de doctoer de zieke onderzocht had, dan moest men weer terug gaan met een recept om medicijnen gaan te halen, hetgeen alle twee dagen gewoonlijk opnieuw moest gebeuren. De menschen gingen Zondags allen te voet naar de kerk om mis te hooren alhoewel de afstand voor velen zeer ver was en keerden na de diensten weder te voet huiswaarts. Met de kinderen die ter schole gingen was dit hetzelfde. Deze moesten tweemaal daags de marsch maken, en velen zeer ver door slechte en des winters door modderige beslijkte wegen, waar men moeielijk droogvoets door kon geraken, omdat de wegen en waterloopen zeer slecht onderhouden werden en het water niet weg kon loopen en daarom vele wegen en gronden onder water bleven staan. Daarom is het toch goed, dat er ingenieurs en vakmannen zijn gekomen, die door uitvindingen en wetenschappelijke kennis van zaken, die meest alle die miseries van vroeger verre weg hebben opgeruimd en veel betere toestanden in het leven hebben gebracht, anders hadden misschien nog met al die oude stelsels zitten te boeren.

Wanneer de boeren vroeger met een of meer stuks vee naar de markt moesten gaan, dan moesten de dieren daar te voet heengeleid worden, ja dikwijls op verre afstanden en zoo kwamen ze daar in zeer vermoeiden toestand op de markt. Als de boer ze kon verkoopen aan een paar honderd franken en soms nog iets meer of minder, bleven ze achter. Kon hij ze niet verkoopen, dan moest hij met zijne vermoeide dieren, met de uiterste krachtinspanning trachten weer thuis te geraken. Wanneer de boeren van de Noorderkempen ander vee wilden aankopen namen ze meestal hunne toevlucht over de grens naar Holland, waar ze gewoonlijk beter kwaliteit van vee konden koopen, daar men er vroeger vrij mede over de grens mocht passeeren. De boer moest dan smorgens vroeg opstaan, trok de schoenen aan de voeten en ook

den blauwen boerenkiel aan en met een rooden zakdoek aan den hals geknoopt, zoo ging hij er dan als koopman op af.

Hij nam ook zijnen mispelen stok mede, waar bovenaan een lederen nistel was ingeknoopt, waarmede de boer hem soms aan den arm vastbond om hem zeker niet achter te laten. Deze stok diende hem onderweg tot ondersteuning, wanneer hij wat vermoeid werd en ook als verweermiddel wanneer hij soms op de eenzame wegen of in de bosschen door ongewenschte personen werd aangesproken die het op zijne geldbeurs gemunt hadden, om er eenen aanval mede af te slaan. Als de boer dan in Holland kwam en de veestallen afging om een dier naar zijne keuze te vinden ofwel op de markt tusschen de te koop gestelde dieren deze trachte te vinden, dan diende zijn mispelen stok ook als maatstaf om het dier eerst in de hoogte en de lengte te meten vooraleer den koop toe te slaan. Wanneer de boer op de markt of elders een of meer dieren had aangekocht, dan moest hij deze op grooten afstand en soms langs verre wegen naar huis brengen, hetgeen dikwijls niet op een dag kon gebeuren. Men trof toen gewoonlijk op iedere gemeente een paar herbergen aan, die er een logement en afspanning hielden, waar de reizigers en kooplieden konden vernachten en hun vee opstallen.

Als de nacht voorbij was, trok men weer verder totdat men eindelijk met zijn vee te huis kwam. Voor zulke herbergen stond gewoonlijk ook een paardenkrib, voor de deur waar de voerlieden, die daar langs kwamen hunne paarden des middags of op schoftijd hunne haver lieten uiteten en een oogenblik rust te geven. In den ouden tijd waren er hier in de Kempen veel ossenboeren en ook paardenboeren, die hier meestal Hollandsche paarden hadden. Wanneer het geval zich voordeed, dat de boer een paard moest koopen, dan ging hij daarvoor naar de Meierij. Als den boer bij den eenen of anderen boer een paard te koop vond, liet hij hem eerst buiten brengen en afmonsteren, om te zien dat hij kon dienen en geen gebreken aan te bespeuren waren. Maar zoodra dit gebeurde kwamen alle boeren uit de gebuurte bijgeslopen, om den boer zijn paard zoo goed en zoo duur mogelijk

te helpen verkoopen. De koper begreep dan heel goed, dat hij zeer goed op zijne hoede moest zien, om niet door al die boeren in de doekjes te worden gedaan. Hierdoor wordt nog eens te meer aangetoond, hoe de menschen vroeger elkander bijstonden en hielpen, als zij het noodig achten, terwijl nu in dezen tijd ieder denkt maar te moeten leven voor zich zelven alleen.

Hoofdstuk 2

Al zijn de menschen, ook hier in de Kempen onder wetenschappelijk en stoffelijk opzicht zooveel vooruit gegaan, toch zijn ze onder godsdienstig en zedelijk oogpunt achteruit gegaan tegenover vroeger tijd, want hoevelen leven nu tegenwoordig, die alle gevoel van deze twee schoone deugden uit hunnen geest verdreven hebben. Om nu nog een verder gedacht te geven over het uitzicht der Kempen, wil ik nog eenige andere beschouwingen bijvoegen uit den vroegeren tijd. Wanneer men in den ouden tijd in de verte een dorp zal liggen en zoo waren ze bijna allemaal dan zag men boven het dorp den kerktoeren ten hemel rijzen en ook nog een paar graanwindmolens, die hunne wieken hoog in de lucht staken. Dit was al wat men boven het dorp in de verte te zien kreeg. Hooge fabriekschouwen zag men er niet, omdat er geene fabrieken waren. Telefoon en elatriekpalen zag men ook niet, want dit was op den buiten nog onbekend. Wanneer men een dorp naderde, dan kwam men eerst in de buitenwijken waar hier en daar een huis stond. Dichter aan het dorp stonden er al meer en in de kom van het dorp waren ze rondom naast elkander gebouwd. Lings en recht liepen dan de straten van hier op ginder, meestal aarde wegen, die er maar somber en slecht uitzagen, waar men dikwijls met een karrevrachtje nog moeielijk door kon gera-ken.

De meeste dorpen hadden geen aantrekkelijk uitzicht en droegen den stempel van den voorouderlijken tijd. De dorpspleinen waren alles behalve schoon en werden niet onderhouden zooals het behoorde. Als men de huizen beschouwde, deze waren allen nog volgens den ouden bouwtrant opgetrokken, met lage muren

en hier en daar nog aangevuld met leemen wechten, vensterramen met kleine ruiten, een voordeur en aan de boerenhuizen een paar staldeuren. Daar boven op was een groot dak opgebracht, dat laag afhing, met pannen en een gedeelte stroo en soms geheel met stroo en riet gedekt was en de vorst van boven met sterke weiderossen was toegelegd. Daar boven op een weinig naar het midden prikte een grooten schoorsteen, waaronder eene groote dubbele schouw naar beneden ging, waarvan de eene in de keuken en de andere in de kamer te recht kwam. Langs den noordenkant van de boerenhuizen was den kelder aangebracht, zulks om een frisschen koelen kelder te hebben, om reden dat de melk in den zomer niet te rap zou verzuren en ook om goede boter te kunnen maken. Men zag dan langs voor de kelder buiten even boven den grond een klein raamken, keldergat geheeten, waar boven het raamken, bij de meeste boeren een groot wit kruis op den muur was gekalkt, ten teken om den zegen van God over de hoeve af te smeeken, maar ook om de kwade geesten te verwijderen waarmede de goedgeloovige menschen van voorheen soms meende geplaagt te worden.

Aan elk boerenhuis was ook een diepen potstal gehecht, waar men veel stalmest kon inbergen en de koeien, vaarzen, kalveren en ook het paard boven op den mest stonden, die daarop gestadig met veel strooisel en stro moesten drooggelegd worden. Op eenigen afstand van den stal stond de oude schuur, die langs voor nevens den leemen dorschvloer met een halfsteenschen muur was opgetrokken verder rondom met leemen wechten was toegewerkt. Het groote dak van boven was met stroo en soms ook nog een lapje pannen toegedekt. De vorst was boven ook met sterke weiderossen toegelegd. Verder trof men ook een turfschop en verkenskoten aan. Bij vele boeren stond ook nog een schaapskooi, daar er vroeger in de Kempen nog al veel schapen werden gehouden. Wat de boerenhuizen betrof, deze waren meest allen volgens den ouden bouwtrant opgetrokken en daarnaar ook ingericht met eiken stijlen en balken in huis en stal verdeeld op afstand van drij of vier meters.

Daar rond waren de buitenmuren, die niet hoog

waren opgetrokken, welke met lange armen aan de stijlen waren vastgeankerd. Als men langs de voordeur binnenkwam, dan trad men eerst in een portaal, dat daar voor de groote boeren-schouw was aangebracht. Langs weerszijden bevond zich eene deur waarvan de eene in de keuken en de andere in de kamer terecht kwam. In den eenen hoek voor het portaal bevond zich een klein raamken, waardoor men zien kon wie er door de voordeur binnenkwam. Tusschen kamer en keuken en tusschen balken en stijlen in stond de groote dubbele schouw, die van onder geheel open was, waar men op een groot brandijzer, met turf en hout een groot haardvuur stookte, zoodat de vlammen hoog in de schouw sloegen en den rook in groote golven naar boven door den schoorsteen uitjoeg. In den eenen hoek stond den turfbak, die met turf en hout gevuld werd. In den anderen hoek stond den bakoven die met den mond in de schouw uitkwam, waar het brood in gebakken werd. Aan een balk in de schouw hing eenen haak, waar de schakelhaal inhing en waaraan boven het vuur de ketels, marmitten, mooren enz werden aangehangen.

Er stond aan de eene zijde van den hoek nog eenen grooten houten draaiboom, met eenen langen balk, die dwars over den huisvloer tot aan de staldeur kwam waar den grooten koeiketel in eene draaihaal werd aangehangen, die alzoo van de staldeur, die vandaar tot boven het vuur werd neer gedraaid. Wat de huizen van binnen betrof, deze waren verdeeld in een keuken, een paar kamers, moos en kelderkamer. De muren waren van binnen zoodanig aangebracht op de richting van de stijlen en de balken, om deze zooveel mogelijk te bestoppen en bleef er hier of daar soms eenen stijl bloot staan, dan stond hij er ook. De muren waren wit gekalkt en de zoldering bruin geverfd en bleef deze kleur behouden door den rook die dikwijls van uit de schouw terug in de keuken of kamer sloeg. De muren moesten van tijd opnieuw gewit worden, omdat ze geel werden van den rook. Hier en daar in huis en kamer waar het pas gaf waren steenen bedsteden ingemetst, die dienden tot slaapgelegenheid.

Ook op de kelderkamer waren ze met planken

opgetimmerd. De vloer in huis en kamers waren met roode plaveien en soms ook nog met baksteen en ingelegd en moesten gedurig met harde bezems geschrobt worden, om er wat roode kleur aan te kunnen geven. In de keuken en kamers stonden de oude kleerkassen, die meestal van eiken hout waren, waar soms schoon snijwerk van bloemen en ornamenten opgesneden waren en soms wel antiek waren en veel waarde hadden zonder dat de bewoners het zelf wisten. Zoo had men ook veel huis en keukengerief, waaronder soms ook wel antieke voorwerpen waren. Voor de schouw was een breede schouwplank gemaakt met langs voor schoone figuren opgesneden en een mooi schouwkleed was aangehangen. In het midden op de schouwplank stond een kruisbeeld en aan weerszijden waren schoone gebloemde tellooren recht gezet, die soms ook zeer oud waren. In den eenen of anderen hoek stond ook het eetspinneke, zooals met het noemde, waar het eetgerief, brood, vet, boter, kaas en nog ander eetwaren waren ingezet. Boven aan de muur hing nog een eiken rek, waarin schotels, tellooren, lepels, enz. veelal nog in tin werden ingezet en ook andere koperen voorwerpen werden aangehangen, daar het huisgerief veel uit koper en tin bestond in den ouden tijd. Aan den muur hing nog aan een spijker een schoon koperen bedpan, met een groot koper scheel, waar schoone figuren waren in gegraveerd, die diende om de bedden, des winters te verwarmen, als het hard winter was.

Aan zulke pan was een langen steel om er ver mede tusschen de beddelakens te kunnen geraken om ze alzo warm te krijgen. Verder hing er nog een spiegel en eenige oude schilderijen aan den muur en ook een peerkenslampken met een langen bek, waar men petrool in stookte, om het huis te verlichten, wanneer het donker werd. Er was ook een vuister in den stalmuur gemaakt, waar men een peerken in liet branden, om smorgens en savonds den stal te verlichten, om het stalwerk te kunnen verrichten. In de keuken hing een Friesische klok als uurwerk en op sommige plaatsen stond een klokkenkast, met van boven het uurwerk er op en binnen in de kast hing den slinger met de ketingen en gewichten, die men van tijd op

moest trekken om de klok in gang te houden. Men trof in de keuken en kamer nog tafels en stoelen aan, meest allen van het oude type. Men zag soms nog een groote eiken tafel met rond blad op vier pooten, waarvan er eenen van boven naar onder in het midden was doorgezaagd, het blad was ook in twee deelen gezaagd en van twee hengsels voorzien, zoodat men ze op kon vouwen en de twee halve pooten werden, bij de andere geschoven en men had nog een halve tafel, die men alzo tegen den muur aanschoof. De stoelen waren van biezen matten voorzien, en de stoelenluikers van den Kaatsheuvel kwamen de matten opnieuw inluiken, als ze versleten waren. In de jonge huishoudens bemerkte men ook een groote grintelwieg, die op een wiegenvoet was gezet, om de kinderen in het slaap te wiegen. Zoo ging alles ook zijnen gang in den voorouderlijken tijd.

Wat het bedrijfleven vroeger op den buiten in de Kempen betrof, dat zag er heel anders uit dan nu in dezen modernen tijd. Men zag geen ander gerij, dan hetgeen met paard en kar gebeurde. Al het landbouwwerk moest door het werkvolk met de hand gebeuren, want landbouwmachines waren er geene bespeuren. De boerenzonen moesten het boeren van vader leeren, zooals hij het zelf ook geleerd had en met ondervinding. Landbouwscholen, waarin nuttige lessen gegeven werden bestonden niet, zoodat men daar in geen nuttig onderwijs voor den landbouw kon opdoen. Al waren de boeren niet geschoold in hun vak, toch moest men ze niet zoo onkundig aanzien voor dien tijd. Het waren toen de geleerdste boeren niet, die het best boerden, maar wel die het hardste werkten en den meesten noesten arbeid op hun land en hoeve besteden. De grond was arm en schraal, omdat hij niet genoeg kon gemest worden, en daarbij taai en steun van structuur. Daarom moest er vooraf veel op geploegd en geegd worden, om hem kruimelachtig te maken voor aler men er de zaaivoer doorploegde om hem te kunnen bezaaien. Daar het land en ook de weiden allen met stalmest moesten gemest worden was er nooit stalmest genoeg en bleven de opbrengsten gewoonlijk verre beneden het normale peil. De boeren moesten elk jaar en gedeelte van hun weiden afvlaggen, alle strooisel

Foto 2. Jan Cornelius Kolen, vader van Adriaan. Hij werd te Weelde geboren op 19 november 1839 en overleed daar op 19 januari 1917. Hij huwde te Weelde op 2 januari 1874 Joanna Maria Van Hees. Jan Cornelis Kolen zetelde in de gemeenteraad en was lid van de Kerkenraad, de Boerengilde en verscheidene godsdienstige genootschappen.

uit heggen, kanten en bosschen bijeen verzamelen en daarbij nog veel heidestrooisel uit de heide halen, dat den strooiselhoop zoo groot en hoog werd, dat bij vele boeren hun huis en verdere gebouwen er achter verborgen waren. Dat werd allemaal gedaan om het vee droog te leggen in den stal en zooveel mest mogelijk voort te brengen al was het dan nog van mindere waarde.

In de oude potstallen moest vroeger al de gier, die nu in den gierput vloeit, allemaal in het strooisel en de mest opgeslorpt worden. Het ergste van al was, dat de weiden ook met mest uit den stal moesten gemest worden. Daarvoor moesten de boeren ieder jaar eenen grooten hoop aarde uit den akker bijeen rijden en droog houden, om deze in den stal op te strooien met

een weinig stroo en mastenspielen om alzoo kort mest te verkrijgen. De boeren moesten ieder jaar en viertal volle stallen weidemest gereed maken, hetgeen geene kleinigheid was. Ieder maal als den stal vol zat, moest dit heiligdom, zooals men het vroeger noemde, uit den stal gereden worden en buiten tot eenen hoop gezet, hetgeen veel paardenkracht, handenarbeid en zweet vereischte. Later moest dan dien zwaren en taaien mest klein geslagen en fijn gemaakt worden om op de weide gereden en uitgespreid te worden, hetgeen nog een zwaar werk was. Nu kan men de opwerping wel maken wat waren de boeren van dien tijd toch lomp en dom en dat was misschien wel zoo ook, maar degenen die het meeste mest op hunne gronden brachten, al was het nog van mindere hoedanigheid, die wonnen toch iets en die het niet deden wonnen niets. De groote oorzaak was dus in vroeger tijd, dat den boer geen ander mest had als stalmest en dat alle scheikundige meststoffen toen onbekend waren. Het lag dus aan gebrek aan meststoffen, dat de boeren hunne gronden aan geen hooger peil van vruchtbaarheid konden brengen en geen heidegronden konden ontginnen, omdat ze daaraan de noodige meststoffen niet konden geven. Het werk op de boerderij kon den boer wel gedaan krijgen, want hij kon zooveel knechten en meiden huren als hij wilde, daar gansch de burgerij bij de boeren werkte en nog niet in de nijverheid. De boeren verdienden maar weinig geld, maar moesten ook maar een kleine huur aan hun werkvolk betalen, 200 frank voor een knecht, 150 frank voor eene meid, 1 frank per dag aan een arbeider in den zomer, 2 frank in den oogst en 9 stuivers in den winter, met daarbij nog den kost. Het was toen niet van 8 uren werken per dag in den zomer maar van zonsopgang tot zonsondergang en in den winter nog met den donkeren smorgens en savonds. En toch waren de menschen met dat alles en hun kleine pree veel beter kontent als nu met al dat grof geld, dat zij per uur moeten verdienen. De boeren en de burgers konden toen geen geld bijeen verzamelen, maar ze stelden de toring naar de nering en zoo kwamen zij er toch.

Wordt vervolgd...

Adriaan Kolen

im Konningdom der Belgien
Zur Ausreise aus dem Gebiet des General-Gouvernements nach Holland.

Pass-Büro *Ravels*

bei dem Militär-Gouvernement der
Provinz Antwerpen.

PASSIERSCHEIN

Nr. *1755*

ausgestellt auf Grund des Personal-Ausweises N° *398*

Dieser Passierschein gilt für die durch ihn geschulte und bescheinigte Reise von *Poppel*
bis an die belgisch-holländische Grenze und für die Rückfahrt als Personal-Ausweis.

für Herrn *Jozef Cooremans*

aus (Wohnort) *Poppel* Straße und Nr. *51 Dijk*

Beruf *saalt*

Staatsangehörigkeit *Holland*

ob früher andere,
welche? *Nein*

Geboren am *4 Mai 1896* zu *Poppel* Alter: *21* Jahre

mit jedem Verkehrsmittel **ausser Kraftfahrzeug und Fahrrad**
(vgl. Nr. 3 und 4 auf der Rückseite)

Zweck: *Verweilen in België*

von *Poppel* nach **HOLLAND** und zurück

Grenzübergang nur in *Poppel* **GILTIG:**

vom *4. September 1917* bis *21. September 1917*

nur für *3 hin & Rück* **Reisen** (Namen ist in Buchstaben anzugeben.)
vorbehalten jederzeitigen Widerrufs.

Grenze überschritten:

Ort: Datum:

Amsterdam 3. Okt. 1917
16.12.17 18.12.17 19.12.17
26.12.17 27.12.17 28.12.17
29.12.17 30.12.17 31.12.17
1.1.18 2.1.18 3.1.18
4.1.18 5.1.18 6.1.18
7.1.18 8.1.18 9.1.18
10.1.18 11.1.18 12.1.18
13.1.18 14.1.18 15.1.18
16.1.18 17.1.18 18.1.18
19.1.18 20.1.18 21.1.18
22.1.18 23.1.18 24.1.18
25.1.18 26.1.18 27.1.18
28.1.18 29.1.18 30.1.18
31.1.18 1.2.18 2.2.18
3.2.18 4.2.18 5.2.18
6.2.18 7.2.18 8.2.18
9.2.18 10.2.18 11.2.18
12.2.18 13.2.18 14.2.18
15.2.18 16.2.18 17.2.18
18.2.18 19.2.18 20.2.18
21.2.18 22.2.18 23.2.18
24.2.18 25.2.18 26.2.18
27.2.18 28.2.18 29.2.18
30.2.18 1.3.18 2.3.18
3.3.18 4.3.18 5.3.18
6.3.18 7.3.18 8.3.18
9.3.18 10.3.18 11.3.18
12.3.18 13.3.18 14.3.18
15.3.18 16.3.18 17.3.18
18.3.18 19.3.18 20.3.18
21.3.18 22.3.18 23.3.18
24.3.18 25.3.18 26.3.18
27.3.18 28.3.18 29.3.18
30.3.18 31.3.18 1.4.18
2.4.18 3.4.18 4.4.18
5.4.18 6.4.18 7.4.18
8.4.18 9.4.18 10.4.18
11.4.18 12.4.18 13.4.18
14.4.18 15.4.18 16.4.18
17.4.18 18.4.18 19.4.18
20.4.18 21.4.18 22.4.18
23.4.18 24.4.18 25.4.18
26.4.18 27.4.18 28.4.18
29.4.18 30.4.18 1.5.18
2.5.18 3.5.18 4.5.18
5.5.18 6.5.18 7.5.18
8.5.18 9.5.18 10.5.18
11.5.18 12.5.18 13.5.18
14.5.18 15.5.18 16.5.18
17.5.18 18.5.18 19.5.18
20.5.18 21.5.18 22.5.18
23.5.18 24.5.18 25.5.18
26.5.18 27.5.18 28.5.18
29.5.18 30.5.18 31.5.18
1.6.18 2.6.18 3.6.18
4.6.18 5.6.18 6.6.18
7.6.18 8.6.18 9.6.18
10.6.18 11.6.18 12.6.18
13.6.18 14.6.18 15.6.18
16.6.18 17.6.18 18.6.18
19.6.18 20.6.18 21.6.18
22.6.18 23.6.18 24.6.18
25.6.18 26.6.18 27.6.18
28.6.18 29.6.18 30.6.18
1.7.18 2.7.18 3.7.18
4.7.18 5.7.18 6.7.18
7.7.18 8.7.18 9.7.18
10.7.18 11.7.18 12.7.18
13.7.18 14.7.18 15.7.18
16.7.18 17.7.18 18.7.18
19.7.18 20.7.18 21.7.18
22.7.18 23.7.18 24.7.18
25.7.18 26.7.18 27.7.18
28.7.18 29.7.18 30.7.18
31.7.18 1.8.18 2.8.18
3.8.18 4.8.18 5.8.18
6.8.18 7.8.18 8.8.18
9.8.18 10.8.18 11.8.18
12.8.18 13.8.18 14.8.18
15.8.18 16.8.18 17.8.18
18.8.18 19.8.18 20.8.18
21.8.18 22.8.18 23.8.18
24.8.18 25.8.18 26.8.18
27.8.18 28.8.18 29.8.18
30.8.18 31.8.18 1.9.18
2.9.18 3.9.18 4.9.18
5.9.18 6.9.18 7.9.18
8.9.18 9.9.18 10.9.18
11.9.18 12.9.18 13.9.18
14.9.18 15.9.18 16.9.18
17.9.18 18.9.18 19.9.18
20.9.18 21.9.18 22.9.18
23.9.18 24.9.18 25.9.18
26.9.18 27.9.18 28.9.18
29.9.18 30.9.18 1.10.18
2.10.18 3.10.18 4.10.18
5.10.18 6.10.18 7.10.18
8.10.18 9.10.18 10.10.18
11.10.18 12.10.18 13.10.18
14.10.18 15.10.18 16.10.18
17.10.18 18.10.18 19.10.18
20.10.18 21.10.18 22.10.18
23.10.18 24.10.18 25.10.18
26.10.18 27.10.18 28.10.18
29.10.18 30.10.18 31.10.18
1.11.18 2.11.18 3.11.18
4.11.18 5.11.18 6.11.18
7.11.18 8.11.18 9.11.18
10.11.18 11.11.18 12.11.18
13.11.18 14.11.18 15.11.18
16.11.18 17.11.18 18.11.18
19.11.18 20.11.18 21.11.18
22.11.18 23.11.18 24.11.18
25.11.18 26.11.18 27.11.18
28.11.18 29.11.18 30.11.18
1.12.18 2.12.18 3.12.18
4.12.18 5.12.18 6.12.18
7.12.18 8.12.18 9.12.18
10.12.18 11.12.18 12.12.18
13.12.18 14.12.18 15.12.18
16.12.18 17.12.18 18.12.18
19.12.18 20.12.18 21.12.18
22.12.18 23.12.18 24.12.18
25.12.18 26.12.18 27.12.18
28.12.18 29.12.18 30.12.18
31.12.18 1.1.19 2.1.19
3.1.19 4.1.19 5.1.19
6.1.19 7.1.19 8.1.19
9.1.19 10.1.19 11.1.19
12.1.19 13.1.19 14.1.19
15.1.19 16.1.19 17.1.19
18.1.19 19.1.19 20.1.19
21.1.19 22.1.19 23.1.19
24.1.19 25.1.19 26.1.19
27.1.19 28.1.19 29.1.19
30.1.19 31.1.19 1.2.19
2.2.19 3.2.19 4.2.19
5.2.19 6.2.19 7.2.19
8.2.19 9.2.19 10.2.19
11.2.19 12.2.19 13.2.19
14.2.19 15.2.19 16.2.19
17.2.19 18.2.19 19.2.19
20.2.19 21.2.19 22.2.19
23.2.19 24.2.19 25.2.19
26.2.19 27.2.19 28.2.19
29.2.19 30.2.19 1.3.19
2.3.19 3.3.19 4.3.19
5.3.19 6.3.19 7.3.19
8.3.19 9.3.19 10.3.19
11.3.19 12.3.19 13.3.19
14.3.19 15.3.19 16.3.19
17.3.19 18.3.19 19.3.19
20.3.19 21.3.19 22.3.19
23.3.19 24.3.19 25.3.19
26.3.19 27.3.19 28.3.19
29.3.19 30.3.19 31.3.19
1.4.19 2.4.19 3.4.19
4.4.19 5.4.19 6.4.19
7.4.19 8.4.19 9.4.19
10.4.19 11.4.19 12.4.19
13.4.19 14.4.19 15.4.19
16.4.19 17.4.19 18.4.19
19.4.19 20.4.19 21.4.19
22.4.19 23.4.19 24.4.19
25.4.19 26.4.19 27.4.19
28.4.19 29.4.19 30.4.19
1.5.19 2.5.19 3.5.19
4.5.19 5.5.19 6.5.19
7.5.19 8.5.19 9.5.19
10.5.19 11.5.19 12.5.19
13.5.19 14.5.19 15.5.19
16.5.19 17.5.19 18.5.19
19.5.19 20.5.19 21.5.19
22.5.19 23.5.19 24.5.19
25.5.19 26.5.19 27.5.19
28.5.19 29.5.19 30.5.19
31.5.19 1.6.19 2.6.19
3.6.19 4.6.19 5.6.19
6.6.19 7.6.19 8.6.19
9.6.19 10.6.19 11.6.19
12.6.19 13.6.19 14.6.19
15.6.19 16.6.19 17.6.19
18.6.19 19.6.19 20.6.19
21.6.19 22.6.19 23.6.19
24.6.19 25.6.19 26.6.19
27.6.19 28.6.19 29.6.19
30.6.19 1.7.19 2.7.19
3.7.19 4.7.19 5.7.19
6.7.19 7.7.19 8.7.19
9.7.19 10.7.19 11.7.19
12.7.19 13.7.19 14.7.19
15.7.19 16.7.19 17.7.19
18.7.19 19.7.19 20.7.19
21.7.19 22.7.19 23.7.19
24.7.19 25.7.19 26.7.19
27.7.19 28.7.19 29.7.19
30.7.19 31.7.19 1.8.19
2.8.19 3.8.19 4.8.19
5.8.19 6.8.19 7.8.19
8.8.19 9.8.19 10.8.19
11.8.19 12.8.19 13.8.19
14.8.19 15.8.19 16.8.19
17.8.19 18.8.19 19.8.19
20.8.19 21.8.19 22.8.19
23.8.19 24.8.19 25.8.19
26.8.19 27.8.19 28.8.19
29.8.19 30.8.19 31.8.19
1.9.19 2.9.19 3.9.19
4.9.19 5.9.19 6.9.19
7.9.19 8.9.19 9.9.19
10.9.19 11.9.19 12.9.19
13.9.19 14.9.19 15.9.19
16.9.19 17.9.19 18.9.19
19.9.19 20.9.19 21.9.19
22.9.19 23.9.19 24.9.19
25.9.19 26.9.19 27.9.19
28.9.19 29.9.19 30.9.19
1.10.19 2.10.19 3.10.19
4.10.19 5.10.19 6.10.19
7.10.19 8.10.19 9.10.19
10.10.19 11.10.19 12.10.19
13.10.19 14.10.19 15.10.19
16.10.19 17.10.19 18.10.19
19.10.19 20.10.19 21.10.19
22.10.19 23.10.19 24.10.19
25.10.19 26.10.19 27.10.19
28.10.19 29.10.19 30.10.19
31.10.19 1.11.19 2.11.19
3.11.19 4.11.19 5.11.19
6.11.19 7.11.19 8.11.19
9.11.19 10.11.19 11.11.19
12.11.19 13.11.19 14.11.19
15.11.19 16.11.19 17.11.19
18.11.19 19.11.19 20.11.19
21.11.19 22.11.19 23.11.19
24.11.19 25.11.19 26.11.19
27.11.19 28.11.19 29.11.19
30.11.19 1.12.19 2.12.19
3.12.19 4.12.19 5.12.19
6.12.19 7.12.19 8.12.19
9.12.19 10.12.19 11.12.19
12.12.19 13.12.19 14.12.19
15.12.19 16.12.19 17.12.19
18.12.19 19.12.19 20.12.19
21.12.19 22.12.19 23.12.19
24.12.19 25.12.19 26.12.19
27.12.19 28.12.19 29.12.19
30.12.19 31.12.19 1.1.20
2.1.20 3.1.20 4.1.20
5.1.20 6.1.20 7.1.20
8.1.20 9.1.20 10.1.20
11.1.20 12.1.20 13.1.20
14.1.20 15.1.20 16.1.20
17.1.20 18.1.20 19.1.20
20.1.20 21.1.20 22.1.20
23.1.20 24.1.20 25.1.20
26.1.20 27.1.20 28.1.20
29.1.20 30.1.20 31.1.20
1.2.20 2.2.20 3.2.20
4.2.20 5.2.20 6.2.20
7.2.20 8.2.20 9.2.20
10.2.20 11.2.20 12.2.20
13.2.20 14.2.20 15.2.20
16.2.20 17.2.20 18.2.20
19.2.20 20.2.20 21.2.20
22.2.20 23.2.20 24.2.20
25.2.20 26.2.20 27.2.20
28.2.20 29.2.20 30.2.20
1.3.20 2.3.20 3.3.20
4.3.20 5.3.20 6.3.20
7.3.20 8.3.20 9.3.20
10.3.20 11.3.20 12.3.20
13.3.20 14.3.20 15.3.20
16.3.20 17.3.20 18.3.20
19.3.20 20.3.20 21.3.20
22.3.20 23.3.20 24.3.20
25.3.20 26.3.20 27.3.20
28.3.20 29.3.20 30.3.20
31.3.20 1.4.20 2.4.20
3.4.20 4.4.20 5.4.20
6.4.20 7.4.20 8.4.20
9.4.20 10.4.20 11.4.20
12.4.20 13.4.20 14.4.20
15.4.20 16.4.20 17.4.20
18.4.20 19.4.20 20.4.20
21.4.20 22.4.20 23.4.20
24.4.20 25.4.20 26.4.20
27.4.20 28.4.20 29.4.20
30.4.20 1.5.20 2.5.20
3.5.20 4.5.20 5.5.20
6.5.20 7.5.20 8.5.20
9.5.20 10.5.20 11.5.20
12.5.20 13.5.20 14.5.20
15.5.20 16.5.20 17.5.20
18.5.20 19.5.20 20.5.20
21.5.20 22.5.20 23.5.20
24.5.20 25.5.20 26.5.20
27.5.20 28.5.20 29.5.20
30.5.20 31.5.20 1.6.20
2.6.20 3.6.20 4.6.20
5.6.20 6.6.20 7.6.20
8.6.20 9.6.20 10.6.20
11.6.20 12.6.20 13.6.20
14.6.20 15.6.20 16.6.20
17.6.20 18.6.20 19.6.20
20.6.20 21.6.20 22.6.20
23.6.20 24.6.20 25.6.20
26.6.20 27.6.20 28.6.20
29.6.20 30.6.20 1.7.20
2.7.20 3.7.20 4.7.20
5.7.20 6.7.20 7.7.20
8.7.20 9.7.20 10.7.20
11.7.20 12.7.20 13.7.20
14.7.20 15.7.20 16.7.20
17.7.20 18.7.20 19.7.20
20.7.20 21.7.20 22.7.20
23.7.20 24.7.20 25.7.20
26.7.20 27.7.20 28.7.20
29.7.20 30.7.20 31.7.20
1.8.20 2.8.20 3.8.20
4.8.20 5.8.20 6.8.20
7.8.20 8.8.20 9.8.20
10.8.20 11.8.20 12.8.20
13.8.20 14.8.20 15.8.20
16.8.20 17.8.20 18.8.20
19.8.20 20.8.20 21.8.20
22.8.20 23.8.20 24.8.20
25.8.20 26.8.20 27.8.20
28.8.20 29.8.20 30.8.20
31.8.20 1.9.20 2.9.20
3.9.20 4.9.20 5.9.20
6.9.20 7.9.20 8.9.20
9.9.20 10.9.20 11.9.20
12.9.20 13.9.20 14.9.20
15.9.20 16.9.20 17.9.20
18.9.20 19.9.20 20.9.20
21.9.20 22.9.20 23.9.20
24.9.20 25.9.20 26.9.20
27.9.20 28.9.20 29.9.20
30.9.20 1.10.20 2.10.20
3.10.20 4.10.20 5.10.20
6.10.20 7.10.20 8.10.20
9.10.20 10.10.20 11.10.20
12.10.20 13.10.20 14.10.20
15.10.20 16.10.20 17.10.20
18.10.20 19.10.20 20.10.20
21.10.20 22.10.20 23.10.20
24.10.20 25.10.20 26.10.20
27.10.20 28.10.20 29.10.20
30.10.20 31.10.20 1.11.20
2.11.20 3.11.20 4.11.20
5.11.20 6.11.20 7.11.20
8.11.20 9.11.20 10.11.20
11.11.20 12.11.20 13.11.20
14.11.20 15.11.20 16.11.20
17.11.20 18.11.20 19.11.20
20.11.20 21.11.20 22.11.20
23.11.20 24.11.20 25.11.20
26.11.20 27.11.20 28.11.20
29.11.20 30.11.20 1.12.20
2.12.20 3.12.20 4.12.20
5.12.20 6.12.20 7.12.20
8.12.20 9.12.20 10.12.20
11.12.20 12.12.20 13.12.20
14.12.20 15.12.20 16.12.20
17.12.20 18.12.20 19.12.20
20.12.20 21.12.20 22.12.20
23.12.20 24.12.20 25.12.20
26.12.20 27.12.20 28.12.20
29.12.20 30.12.20 31.12.20
1.1.21 2.1.21 3.1.21
4.1.21 5.1.21 6.1.21
7.1.21 8.1.21 9.1.21